

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO
**BANČNA STRUKTURA V EVROPSKI
UNIJI IN SLOVENIJI**

Ljubljana, september 2003

MATEJA MAVRIČ

IZJAVA

Študentka Mateja Mavrič izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. prof. Ivana Ribnikarja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 23. 9. 2003.

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1. ZNAČILNOSTI BANČNE STRUKTURE.....	2
1.1 BANČNI SISTEM V TRŽNIH GOSPODARSTVIH	3
1.1.1 Zmanjševanje števila kreditnih institucij v Evropski uniji	4
1.2 BANČNI SISTEM V SLOVENIJI.....	5
1.2.1 Zmanjševanje števila bank v Sloveniji od leta 1991 do danes.....	6
2. EVROPSKA UNIJA.....	7
2.1 BANČNA ZAKONODAJA EVROPSKE UNIJE.....	7
2.2 LASTNIŠKA STRUKTURA BANK	9
2.3 VELIKOST IN KONCENTRACIJA BANČNEGA SEKTORJA	11
2.3.1 Bilančna struktura.....	11
2.3.2 Velikost bančnega sektorja.....	12
2.3.3 Združitve in prevzemi	13
2.3.4 Koncentracija bančnega sektorja.....	15
2.4 STRUKTURA NALOŽB IN OBVEZNOSTI BANČNEGA SEKTORJA	16
2.4.1 Struktura premoženjske bilance po sektorjih.....	16
2.4.2 Ročna struktura bančnih vlog prebivalstva.....	19
2.5 DONOSNOST IN UČINKOVITOST BANK	19
2.5.1 Izkaz poslovnega izida.....	19
2.5.2 Kazalci učinkovitosti poslovanja bank	19
2.6 ELEKTRONSKO BANČNIŠTVO (E-BANKING)	20
2.6.1 Internetno bančništvo	20
2.7 RAZVOJNI TRENDI V ZADNJIH LETIH IN PREDVIDENO DOGAJANJE V PRIHODNJE	21
3. SLOVENIJA	22
3.1 ZNAČILNOSTI SLOVENSKEGA BANČNEGA PROSTORA.....	22
3.1.1 Začetno obdobje tranzicije: sanacija bank in dokapitalizacija.....	22
3.1.2 Prihod tujih bank in privatizacija.....	24
3.2 BANČNA ZAKONODAJA SLOVENIJE.....	25
3.3 LASTNIŠKA STRUKTURA SLOVENSkih BANK	26
3.4 VELIKOST IN KONCENTRACIJA BANČNEGA SEKTORJA	27
3.4.1 Bilančna struktura.....	27
3.4.2 Velikost bančnega sektorja.....	28
3.4.3 Koncentracija bančnega sektorja.....	29
3.5 STRUKTURA NALOŽB IN OBVEZNOSTI BANČNEGA SEKTORJA	30
3.5.1 Struktura premoženjske bilance po sektorjih.....	30
3.5.2 Ročnostna struktura bančnih vlog prebivalstva	33
3.5.3 Valutna struktura premoženjske bilance bank.....	33
3.6 DONOSNOST IN UČINKOVITOST BANK	34
3.6.1 Izkaz poslovnega izida.....	34
3.6.2 Kazalci učinkovitosti poslovanja bank	36
3.7 ELEKTRONSKO BANČNIŠTVO	37
3.8 RAZVOJNI TRENDI V ZADNJIH LETIH IN PREDVIDENO DOGAJANJE V PRIHODNJE	38
4. EU, EMU IN POSLEDICE ZA SLOVENSki BANČNI SEKTOR	39
SKLEP	43
LITERATURA.....	46
VIRI	47
SLOVARČEK TUJIH IZRAZOV	48

UVOD

Hiter tehnološki razvoj in globalizacija sveta sta dejstvi, ki se jima nihče ne more izogniti. Oba dejavnika močno vplivata na način poslovnega razmišljanja in delovanja. Sposobnost razvijanja tehnoloških inovacij ter njihova adaptacija pa krojijo svetovni zemljevid in ideološka prepričanja posameznih držav.

Prav zaradi zgoraj omenjenih dejavnikov je prišlo v Evropi do velikih sprememb. Uvedba evra močno vpliva na poslovanje evropskih bank in s tem tudi na njihov finančni položaj. Konkurenca med bankami se povečuje. Močan in hiter razvoj storitev omogoča razvoj in nastanek novih informacijskih sistemov. Tako banke varneje poslujejo, hitreje je kroženje finančnih sredstev in s tem je učinkovitejše tako njihovo izkoriščanje kot tudi mednarodno povezovanje. Vse to vodi k nadaljnji koncentraciji in konsolidaciji evropske bančne industrije.

Namen diplomskega dela je predstavitev bančne strukture v različnih državah Evropske unije in v Sloveniji. Prav v Sloveniji ter drugih bodočih članicah EU je razvoj bančništva pomemben, saj se uveljavljajo trendi, ki so v evropskem bančništvu že prisotni in ki ključno vplivajo na posodobitev poslovanja v Sloveniji. Zato je toliko bolj pomembno, da tranzicijske države sledijo razvoju evropskega bančništva.

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri poglavja. Prvo poglavje obsega teoretični uvod v razumevanje bančništva v Evropski uniji in Sloveniji, opredeljen je pojem bančne strukture. V drugem delu je predstavljen bančni sektor Evropske unije, opisane so tudi razmere, ki trenutno vladajo na bančnem področju petnajsterice. Tretje poglavje je posvečeno preučevanju bančništva v Sloveniji. Zadnji sklop diplomskega dela pa analitično obravnava razmerja v slovenskem prostoru v primerjavi z Evropsko unijo in predstavlja, kako so slovenske banke oziroma slovenski bančni prostor pripravljeni na vstop v Evropsko unijo ter kam in kako se bo razvijal slovenski bančni trg v prihodnosti.

V diplomskem delu skušam ugotoviti, katere so stične točke in/ali razlike med bančnim sistemom Evropske unije in Slovenije, kajti cilj je opredeliti sposobnost preživetja slovenskih bank in ugotoviti, ali je iskanje tržnih niš in združevanje bank ustrezna rešitev, s katero se bodo slovenske banke ob popolnem odprtju našega trga lahko postavile ob bok prihodu in odločnejšemu posegu velikih svetovnih oziroma evropskih bank.

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila znanje, pridobljeno med študijem. Poleg literature s področja bančne strukture, ki pa je nisem zasledila veliko, sem kot vir uporabljala predvsem publikacije svetovnih finančnih institucij, članke v tujih in slovenskih finančnih častnikih, letna poročila različnih centralnih bank ter internet.

1. ZNAČILNOSTI BANČNE STRUKTURE

Bančni sistem je organsko in smiselno povezana skupnost različnih bank v gospodarstvu. Bančni sistemi so po posameznih državah različni, tako kot se med seboj razlikujejo posamezne države (bolj kot na politično mislim na gospodarsko razlikovanje). Banke kot gospodarski subjekti so podvržene gospodarski strukturi v določeni državi, ki tako vpliva na bančništvo in njegovo organiziranost.

V svetu prevladuje dvostopenjski bančni in denarni sistem. Razlikujemo med centralno, emisijsko oziroma narodno ali nacionalno banko, ki je denarna oblastna institucija, in drugimi finančnimi institucijami (Ribnikar, 1999, str. 75). Finančne institucije so podjetja, ki se ukvarjajo s finančnimi posli v najširšem smislu. Vrinejo se med končne posojilodajalce in končne posojilojemalce, zaradi njihovega posredništva se poveča njihova premoženjska bilanca. Med aktivni svoje premoženjske bilance imajo predvsem finančno premoženje, med pasivi pa predvsem dolgove. Po institucionalni delitvi se delijo na finančne posrednike in na institucije trga vrednostnih papirjev. Finančni posredniki pretakajo sredstva med končnimi posojilodajalci in končnimi posojilojemalci. Velikost njihove premoženjske bilance pa kaže obseg njihovega posredništva (Ribnikar, 1999, str. 192).

Finančne posrednike delimo na:

- Depozitne finančne posrednike (*depository financial intermediaries*), to so finančni posredniki, ki sprejemajo vloge. Sem spadajo komercialne banke, hranilnice, kreditne zveze, finančne družbe, vzajemne hranilnice... Značilnost teh finančnih institucij je, da imajo med pasivi svoje premoženjske bilance različne vloge (denarne, vezane, hranilne), potrdila o vlogah, vloge za sredstva, ki jih je banka naložila v instrumente denarnega trga.
- »Pogodbene« finančne posrednike (*contract ali contractual financial intermediaries*), pri katerih imajo komitenti naloženo svoje premoženje z možnostjo različnih vrst izplačil denarnih zneskov v prihodnje. Sem spadajo zavarovalnice življenjskega, nezgodnega in/ali premoženjskega zavarovanja in pokojninski skladi. V premoženjski bilanci imajo med pasivi obveznosti, ki sledijo iz sklenjenih zavarovalnih ali pokojninskih pogodb, med aktivni pa različne vrednostne papirje (na primer zastavni listi, obveznice podjetij, države, občin in delnice).
- Investicijske finančne posrednike (*conduit financial intermediaries*), prek katerih lahko posamezniki naložijo svoje finančno premoženje tudi v tvegane vrednostne papirje, kot so delnice. Gre za odprte in zaprte investicijske sklade. Med pasivi svoje premoženjske bilance imajo delnice, med aktivni pa delnice in druge vrednostne papirje.

Finančne institucije trga vrednostnih papirjev ali agentske finančne institucije so pomembne pri neposrednih financah ali na primarnih in sekundarnih finančnih trgih. Gre za investicijske banke in posrednike pri trgovanju z vrednostnimi papirji oziroma borzne posrednike (Ribnikar, 1999, str. 194).

1.1 BANČNI SISTEM V TRŽNIH GOSPODARSTVIH

V tržnih gospodarstvih ločimo med tremi različnimi bančnimi sistemi:

- Sistem bank brez podružnic oziroma sistem enovitih bank, za katerega je značilno veliko število samostojnih bank (primer: ZDA).
- Sistem bank s podružnicami, za katerega je značilno malo velikih bank, ki imajo mnogo podružnic (primer: VB).
- Mešani bančni sistem, za katerega je značilno, da poleg velikih bank s podružnicami obstaja tudi večje število manjših bank (primer: Nemčija).

Sistem bank brez podružnic je sistem z velikim številom manjših samostojnih bank. Nastal je kot posledica zahtev po čim večji individualizaciji in decentralizaciji finančne kontrole, zavračanju centraliziranega sistema in strahu pred preveliko močjo oziroma monopolnim položajem majhnega števila velikih bank. Kljub prepovedi ustanavljanja podružnic zasledimo pojavljanje večjih bančnih skupin oziroma holdingov, ki vsebujejo veliko število med seboj povezanih, vendar samostojnih bank in drugih nebančnih institucij, ki razpolagajo z veliko količino kapitala.

Sistem bank s podružnicami je zelo centraliziran sistem, saj so bančni posli koncentrirani v velikih bankah, ki so locirane predvsem v večjih finančnih centrih in imajo mrežo podružnic po celi državi. Nekatere majhne banke, ki se pojavljajo poleg njih, se zaradi hude konkurence s strani velikih bank s temi združujejo, druge pa se specializirajo za opravljanje posebnih poslov oziroma storitev in tako niso več podvržene neposredni konkurenci velikih bank. Tak sistem so poleg Velike Britanije razvile še Kanada, Avstralija, Irska in Južna Afrika.

Mešani bančni sistem je sistem, kjer manjše lokalne in regionalne banke uspešno nastopajo proti velikim bankam, ki imajo organizirano mrežo podružnic po celi državi. Bančni sistem je decentraliziran, saj obstaja več pomembnih finančnih centrov. Poleg Nemčije so tak sistem razvile še druge države Zahodne Evrope in Japonska.

1.1.1 Zmanjševanje števila kreditnih institucij v Evropski uniji

V zadnjih desetih letih se je bančni sektor Evropske unije soočil s procesom konsolidacije. Težnja po doseganju kritične mase (*critical mass*) in ohranitve konkurenčne prednosti na globalnem trgu ter združevanja in prevzemi (*mergers and acquisitions – M&A*) v bančni industriji so vzrok za zmanjševanje števila kreditnih institucij (*credit institutions*) v Evropski uniji.

Leta 1994 so na ozemlju petnajsterice zabeležili 9.938 kreditnih institucij, kar je 16 % več kot v letu 1999, ko je število kreditnih institucij znašalo 7.969 (European credit institutions within the world banking sektor, 1999, str. 2). Dolgoročni trend zmanjševanja števila kreditnih institucij se je nadaljeval tudi v letu 2000.

Število domačih združitvev in prevzemov (*domestic mergers and acquisitions*) se je v letu 2001 nekoliko zaustavilo. Tega leta je bilo v Evropski uniji 8.023 kreditnih institucij, to je v povprečju 22 kreditnih institucij na milijon prebivalcev. Vrednost domačih združitvev in prevzemov je znašala približno 26 milijard evrov oziroma kar 40 % manj kot leto poprej. Ne glede na to pa je, gledano dolgoročno, ta vrednost še vedno zelo visoka, kar nazorno prikazuje dolgoročni trend, ki se je nadaljeval tudi v prvi četrtini leta 2002 (Structural analysis of the EU banking sector, 2002, str. 14).

Tabela 1: Število kreditnih institucij v obdobju 1998 do 2001

	1998	1999	2000	2001
EU	9.260	8.809	8.368	8.023
Avstrija	898	875	848	836
Belgija	123	117	118	112
Danska	212	210	210	203
Finska	348	346	341	369
Francija	1.226	1.159	1.099	1.050
Grčija	59	57	57	61
Irsko	78	81	81	88
Italija	934	890	861	843
Luksemburg	212	221	202	194
Nemčija	3.238	2.992	2.742	2.526
Nizozemska	634	616	586	561
Portugalska	227	224	218	212
Španija	402	387	368	367
Švedska	148	148	146	149
Velika Britanija	521	496	391	452

Vir: Structural analysis of the EU banking sektor 2001.

Med državami petnajsterice pa obstajajo zelo velike razlike. V Grčiji imajo na primer le 4 kreditne institucije na milijon prebivalcev, v Avstriji 102, v Luksemburgu pa kar 489 institucij na milijon prebivalcev.

Osnova globalnega bančništva so prevzemi in združitve, ki ustvarjajo velike globalne igralce. Najbolj skrajne napovedi pravijo, da bo v naslednjih nekaj letih kot posledica globalizacije na trgu ostalo le približno deset velikih globalnih bank, ki bodo obvladovale industrijo. Na drugi strani bo nekaj majhnih bank, ki pa bodo našle svoje tržne niše in bodo pomenile veliko konkurenco večjim bankam, saj bodo na svojem področju veliki specialisti in se bodo sposobne hitro prilagajati spremembam v okolju.

1.2 BANČNI SISTEM V SLOVENIJI

Slovenski bančni sistem je od vsega začetka deloval kot dvostopenjski bančni sistem, vendar pa na večini področij delovanja ni bil tržno organiziran. Kljub temu da so bile nekatere spremembe v slovenskem bančništvu uvedene že konec osemdesetih let, so se najbolj korenite spremembe zgodile šele v letu 1991, ko je bila razglašena samostojnost slovenske države in je bil oblikovan lasten bančni sistem.

V Sloveniji imamo razvit sistem univerzalnega bančništva, kakršnega ima večina srednjeevropskih držav, in je sestavljen iz centralne banke (Banka Slovenije) in poslovnih bank ter hranilnic. V strukturi bančnega sektorja imajo banke prevladujoč položaj, saj so imele konec leta 2002 kar 98,6 % trga, merjenega z nekonsolidirano bilančno vsoto (Letno poročilo Banke Slovenije 2002).

Banka Slovenije je formalno nastala 25. junija 1991 s sprejetjem Zakona o Banki Slovenije. Banka je najprej razglasila, da bo delovala znotraj enotnega jugoslovanskega denarnega območja, vendar je Narodna banka Jugoslavije Slovenijo izključila iz jugoslovanskega sistema tako, da ji je prenehala pošiljati bankovce in kovance, zavrnila je refinanciranje in prodajo deviz ter Sloveniji prepovedala zadolževanje v tujini. Tri mesece pozneje, ko je prenehal moratorij na osamosvojitvene ukrepe, torej 8. oktobra 1991, pa je tudi praktično začel delovati slovenski denarni sistem.

Banka Slovenije je prevzela funkcijo centralne banke, ki uživa ustrezno stopnjo neodvisnosti ter je samostojna v določanju svojega instrumentarija in delovanja zaradi zakonsko določenih nalog: uravnavanje količine denarja v obtoku, skrb za likvidnost bančnega sistema, skrb za splošno likvidnost do tujine, kontrola bank in hranilnic, izdajanje bankovcev in pošiljanje bankovcev v obtok ter posli za Republiko Slovenijo (Mencinger, 2001, str 29).

Leta 1991 je bila največja slovenska banka, Ljubljanska banka – Združena banka, ki je imela s svojim 82-odstotnim deležem v bilančni vsoti slovenskega bančnega sistema monopolni položaj. Enajst regionalnih bank pa je imelo monopol v svoji regiji. Konec leta 1991 je sistem Ljubljanske banke – Združene banke propadel in začela se je sanacija bank s ciljem prestrukturiranja bančne panoge. Ob koncu leta 1991 smo imeli v Sloveniji 26

poslovnih bank in 14 hranilnic. Nove banke so povečale konkurenco na slovenskem bančnem trgu in začel se je postopek prilagajanja bank mednarodnim standardom in evropskemu trgu.

1.2.1 Zmanjševanje števila bank v Sloveniji od leta 1991 do danes

Največje število, to je 33 delujočih bank, je bilo doseženo leta 1994, in sicer kot posledica visokih obrestnih marž in zelenega izboljšanja konkurenčnosti v bančnem sektorju¹. Spremenjena bančna regulativa z novimi kapitalskimi standardi po letu 1994, ki je povzročila potrebo po dokapitalizaciji bank, v nasprotju s pričakovanji ni spremenila števila bank. Šele prva bančna kriza v letu 1996, posledica visoke tekmovalnosti bank pri določanju obrestnih mer za velike komitente, in nujnost konsolidacije bančnega sektorja v letu 1997 sta zmanjšali število bank (oblikovale so se bančne skupine²) na 24, kar je bilo najmanjše število delujočih bank v devetdesetih letih.

Tabela 2: Število poslovnih bank in hranilnic v Sloveniji v obdobju od 1991 do 2002

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Poslovne banke	26	30	32	33	31	29	28	24	25	25	21	20
Hranilnice	14	15	13	11	8	7	6	6	6	3	3	2

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

V letu 2002 je delovalo 21 bank, vendar pa se je na zadnji dan leta 2002 Banka Vipa pripojila k Abanki, in tako je združena Abanka Vipa po bilančni vsoti postala tretja največja banka (prehitela je banko SKB). Na dan 31.12.2002 je delovalo v Sloveniji le še 20 bank, od tega pet hčerinskih bank tujih bank in ena podružnica tuje banke; torej imamo v Sloveniji približno 10 bank na milijon prebivalcev.

Podoben trend zmanjševanja števila enot se je v opisanem obdobju dogajal tudi pri hranilnicah. Sredi leta 2002 se je zgodila pomembna statusna sprememba, in sicer se je LLT Hranilnica in posojilnica pripojila Novi kreditni banki Maribor, tako da sta 31.12.2002 delovali le še dve hranilnici (Delavska hranilnica in Hranilnica LON) .

¹ Manjše število velikih bank, ki so obvladovale več kot polovico trga, je bilo v letih po osamosvojitvi zaradi izgub in slabih naložb prisiljeno poslovati pri zelo visokih obrestnih maržah. Možnost izkoriščanja visokih obrestnih prihodkov je privabilo na trg nove banke. Bančni regulatorji so upali, da bo povečanje števila bank pripomoglo k izboljšanju konkurenčnosti v bančnem sistemu.

² Ustanovljene so bile štiri bančne skupine: skupina Nove Ljubljanske banke s šestimi bančnimi članicami, bančna skupina Banke Celje, skupina SKB banke in Banke Koper. Že leto po ustanovitvi sta delovali samo še bančna skupina NLB in Banka Koper, ki sta ohranili precejšnjo samostojnost in delovali kot samostojni pravni osebi (Košak, 2002, str. 52).

2. EVROPSKA UNIJA

Evropska zgodovina bančništva se je začela v severni Italiji (Casa di San Giorgio v Genovi leta 1407). Prvi bančni posel je bil menjava kovancev. Pri tem je bila za preštevanje denarja potrebna miza "la blanca". V srednjem veku so bile banke že v vseh večjih trgovskih in sejemskih mestih. V drugi polovici 19. stoletja so se začeli procesi združevanja in nastale so velike banke (Veliki splošni leksikon, 1997, str. 328).

Zadnja desetletja je bančni sektor Evropske unije izpostavljen številnim procesom, ki povzročajo strukturne spremembe. Hiter razvoj storitev in nastanek novih bančnih produktov, inovacije na področju informacij in komunikacijske tehnologije, zniževanje operacijskih stroškov, proces konsolidacije in drugi dejavniki povzročajo, da postajajo banke vse večje in kompleksnejše. Liberalizacija in globalizacija finančnih trgov povzročata bančno konkurenco, ki zmanjšuje dobičke bank. S prevzemi in združevanji banke zmanjšujejo stroške in povečujejo kapital, kar jim pomaga pri doseganju večje fleksibilnosti in diverzifikaciji poslovanja, njihovo tveganje je bolj razpršeno, zato so tudi bolj učinkovite (Zajc, 1998, str. 5). Pri tem je pomembna vloga Evropske monetarne unije (EMU), ki pospešuje integracijo finančnih trgov in s tem tudi oblikovanje enotnega konkurenčnega okolja.

2.1 BANČNA ZAKONODAJA EVROPSKE UNIJE

Bančni sektorji držav Evropske unije so izpostavljeni novemu valu sprememb. Prehod iz enotnega trga v ekonomsko in monetarno unijo je ustvaril razmere makroekonomskega okolja, v katerem deluje ena denarna politika, fiskalne pa se morajo podrežati pravilom maastrihtskih konvergenčnih meril³. Pričakovati je, da bo prišlo do oblikovanja bolj tveganih portfeljev zaradi večjega obsega poslovanja s podjetji, ki bo nadomestilo prejšnje financiranje državnega dolga.

³ Maastrichska merila oziroma nominalna konvrgenčna merila so (Lavrač, 1998, str. 27):

- inflacija ne sme presegati povprečja inflacijske stopnje treh držav članic EU z najnižjo inflacijsko stopnjo za več kot 1,5-odstotne točke;
- dolgoročne obrestne mere ne smejo presegati povprečja dolgoročnih obrestnih mer treh držav članic EU z najnižjo stopnjo inflacije za več kot dve odstotni točki;
- stabilnost deviznega tečaja: valuta države članice EU mora biti v sistemu deviznih tečajev (ERM) Evropskega monetarnega sistema (EMS) in se držati nominalnih meja nihanja deviznega tečaja brez devalvacije lastne valute vsaj dve leti;
- javnofinančni primanjkljaj ne sme presegati 3 % BDP oziroma mora biti, če je nad to vrednostjo, v neprestanem upadajnu in približevanju;
- javni dolg ne sme presegati 60 % BDP, razen če se zmanjšuje in dovolj hitro približuje referenčni vrednosti.

Za bančništvo v Evropski uniji je značilna zakonodaja, ki jo urejajo enotni minimalni standardi. Te standarde morajo pri oblikovanju nacionalne zakonodaje upoštevati vse države članice. Enotni standardi omogočajo izenačevanje konkurenčnih pogojev bank, ki prihajajo iz različnih držav (z različno nacionalno zakonodajo) in poslujejo na skupnem bančnem trgu.

Temeljna načela, na katerih temelji notranji, skupni bančni trg, so (Novak, 2002, str. 18):

- Enotna bančna licenca: banka, ki pridobi dovoljenje v eni državi članici, lahko deluje v vseh državah Evropske unije brez dodatnih dovoljenj.
- Načelo domače države pri nadzoru: nadzor nad banko opravlja država, v kateri je registriran sedež vodilne (matične) banke.
- Načelo vzajemnega priznavanja domačih predpisov: za banko, ki ima sedež v drugi državi in ne v državi, v kateri deluje, veljajo predpisi o varnem poslovanju njene matične države.

Banke v Evropski uniji poslujejo pod pogoji širokega obsega vrste smernic, ki pokrivajo večino vidikov njihovega poslovanja. Bančne smernice tako urejajo področje ustvarjanja bank, ustanavljanja njihovih podružnic znotraj Evropske unije, nadzor nad le-temi. Smernice urejajo tudi področje opravljanja storitev bank, področje kapitalske ustreznosti, ki jih morajo banke izpolnjevati, itd.

Največji korak k liberalizaciji bančnega sektorja pa predstavljata prva (77/780/EEC, 1977, str. 30-37) in druga bančna smernica (89/646/EEC, 1989, str. 1-13). Prva bančna smernica predstavlja prvi korak v smeri liberalizacije bančnega področja v Evropski uniji. Določa minimalne zahteve za izdajo dovoljenj za poslovanje in opravljanje nadzora nad poslovanjem bank. Druga bančna smernica pa predstavlja osrednje mesto pri urejanju bančnega področja v Evropski uniji. Uvaja načelo enotne bančne licence, načelo nadzora domicilne države in načelo vzajemnega priznavanja.

Države članice bančnih smernic ne uporabljajo neposredno, so pa njihovo vsebino dolžne v predpisanem roku vključiti v lastno nacionalno zakonodajo. Smernice so torej najbolj splošna oblika objavljane zakonodaje, ki se nanaša na finančne institucije, in so hkrati zavezujoče za države članice z dnem, ki je v vsaki smernici posebej naveden.

Namen harmonizacije nacionalnih bančnih zakonodaj so zmanjšanje diskrecijskega ravnanja državnih organov, zadolženih za nadzor poslovanja bank, odprava omejitev pri prekomernem poslovanju znotraj Evropske unije in uvedba enotnih minimalnih standardov, ki jih morajo upoštevati vse države članice. Pomembno je tudi, da lahko posamezna država članica v svoji nacionalni ureditvi preseže minimalni okvir, vendar pa to pomeni, da bodo domače pravne osebe glede na konkurenco pod neenakimi pogoji opravljale finančne storitve doma in v tujini.

Cilj harmonizacije bančnih zakonodaj je uveljavitev načela vzajemnega priznavanja domačih predpisov in sistema ene bančne licence (*single banking licence* – finančna družba, ki pridobi dovoljenje za poslovanje v eni državi, lahko deluje v vseh državah Evropske unije) ter nadzora s strani domicilne države (*home country control*). Posledica poenotenja standardov pa je tudi izenačevanje konkurenčnih pogojev bank, ki prihajajo iz različnih držav z različno bančno zakonodajo in poslujejo na skupnem trgu (Novak, 2002, str. 16).

2.2 LASTNIŠKA STRUKTURA BANK

Ko govorimo o lastništvu neke banke, mislimo na lastniški kapital, ki je razdeljen med posameznike v obliki delnic. Lastna sredstva zagotavljajo obstoj bank in varstvo prihodkov. Lastna sredstva banke se lahko uporabljajo za pokrivanje oziroma absorbiranje izgub, ki niso pokrite z zadostnim obsegom dobička, ali kot pomembno merilo za pristojne oblasti pri ocenjevanju solventnosti ter drugih vidikov varnega poslovanja. Za banke je značilno, da imajo glede na dolžniški kapital zelo malo lastniškega kapitala. Velikost bančnega kapitala se izraža in določa glede na velikost tveganih naložb, ki jih imajo banke, in glede na stopnjo tveganosti teh naložb.

Za finančna podjetja oziroma banke velja splošno prepričanje, da so njihovi najpomembnejši lastniki druge banke in finančne institucije – institucionalni investitorji (Ribnikar, 2001, str. 50). V Evropi so med institucionalnimi lastniki pomembne predvsem zavarovalnice, zato med zavarovalnicami in bankami vse pogosteje prihaja do kapitalskih povezav. Nefinančna podjetja niso zaželeni lastniki bank, ponekod jim je to celo prepovedano, saj ni prav, če je lastnik banke tisti, ki se pri njej najbolj zadolžuje.

Lastniška struktura bank se od države do države razlikuje, vseeno pa je možno najti nekaj skupnih točk. Procesi, ki so bili v zadnjih letih prisotni v bančnem sektorju Evropske unije, so imeli za posledico spremembe v lastništvu bank. V osemdesetih letih je bilo za evropske kreditne institucije značilno državno lastništvo in poslovanje na reguliranih trgih. To se je v devetdesetih letih s pomočjo procesa konsolidacije spremenilo.

Na podlagi podatkov o lastniški strukturi največjih bank v posameznih državah članicah so lastniki razvrščeni po skupinah (finančne in nefinančne institucije, država, posamezniki, tujci in ostali); tako je bolj nazorno prikazano lastništvo bank po posameznih institucijah.

Tabela 2: Lastništvo v državah članicah Evropske unije, avgust 2002

DRŽAVA	FINANČNE INSTITUCIJE	NEFINANČNE INSTITUCIJE	DRŽAVA	POSAMEZNIKI	TUJCI	OSTALO*
Avstrija	57,94	13,29	6,63	-	14,27	7,86
Belgija	79,41	-	-	0,13	19,87	0,59
Danska	18,04	-	-	-	5,60	76,36
Finska	51,96	11,04	-	9,76	24,88	2,36
Francija	35,23	0,89	21,88	8,12	4,98	28,89
Grčija	0,80	8,62	20,00	9,20	10,00	51,38
Irska	1,52	0,76	-	-	23,94	73,78
Italija	43,51	10,29	-	0,95	4,07	41,17
Luksemburg	1,15	-	-	0,02	98,56	-
Nemčija	18,62	1,31	13,30	6,80	7,40	52,55
Nizozemska	56,53	-	20,00	-	20,00	3,47
Portugalska	48,10	7,80	20,00	4,10	19,86	0,14
Španija	33,33	-	-	-	3,17	63,50
Švedska	36,47	3,75	-	2,70	7,07	50,00
Velika Britanija	80,00	-	-	-	-	20,00
SKUPAJ	37,51	3,85	6,79	2,78	17,58	31,47

* Ostali lastniški deleži bank, za katere lastniki niso natančno znani, ker delnice bank kotirajo na borzi.

Vir: Kobe, 2002

Najbolj primerni lastniki bank so finančne institucije, vendar v lastniškem deležu bank, ki ga te institucije imajo, med posameznimi državami članicami prihaja do razlik. V večini držav imajo finančne institucije velik delež, največjega imajo v Veliki Britaniji in Belgiji, nad 50 % lastništva imajo v Avstriji, na Finskem in na Nizozemskem. Najmanjše lastniške deleže finančnih institucij pa najdemo v Grčiji, Luksemburgu in na Irskem. V povprečju imajo finančne institucije skoraj 38 % lastniškega deleža bančnega sektorja Evropske unije.

Nefinančne institucije naj ne bi bile veliki lastniki kreditnih institucij, saj ne predstavljajo trdnega jedra delničarjev, temveč jim gre pri nakupu delnic predvsem za doseganje čim večjih kapitalskih dobičkov. Največ nefinančnih lastnikov je v Avstriji, Italiji in na Finskem, kjer delež le-teh presega 10 %. V šestih državah pa se te institucije kot lastniki največjih bank sploh ne pojavljajo. Lastniški delež nefinančnih institucij je v državah članicah nizek, saj ne presega 4 % lastniškega deleža.

Država naj ne bi bila prisotna v bančnem sektorju, saj mu onemogoča razvoj in konkurenčnost, vendarle pa jo kot lastnika bank lahko najdemo v kar nekaj državah, predvsem v manj razvitih državah in v državah, kjer ima država že tradicionalno veliko moč. Velike državne lastniške deleže bank, nad 20 %, imajo Francija, Grčija, Nizozemska in Portugalska, sledita jim Nemčija in Avstrija. Preostale države članice v lastništvu bank niso prisotne. V povprečju znaša delež države v lastniški strukturi bank skoraj 7 %.

Posamezniki so pri lastništvu bank udeleženi v majhni meri. Največji lastniški delež, okrog 9 %, imajo na Finskem in v Grčiji, sledita jima Francija in Nemčija, v drugih državah pa

imajo posamezniki v rokah manj kot 5 % lastništva ali ga sploh nimajo. V povprečju dosejajo posamezniki manj kot 3 % lastniškega deleža.

Tuje lastništvo je odvisno predvsem od odprtosti bančnih sektorjev posameznih držav in njihove naklonjenosti tujemu kapitalu. V zadnjih letih se zaradi vse večjega povezovanja in združevanja prek meja v bankah povečuje tudi lastniški delež tujcev. V Luksemburgu so tujemu kapitalu najbolj naklonjeni, saj so tujci skoraj stodontni lastniki njihovih največjih bank. Okrog petine lastniškega deleža imajo tujci na Irskem, Finskem in na Nizozemskem, okoli 15 % pa v Avstriji, Belgiji in na Portugalskem. V preostalih državah se ta delež giblje pod sedmimi odstotki, v Veliki Britaniji pa v največjih bankah ni tujih lastnikov. V državah unije imajo tujci v povprečju skoraj 18-odstotni lastniški delež. V članicah Evropske unije prevladuje mnenje, da finančnih institucij ne smejo nadzirati tujci, in tako si ne glede na odprtost bančnega trga in vse večjo konkurenco na njem vsaka zase prizadeva oblikovati močne domače banke (Structural analysis of the EU banking sector, 2002, str. 58).

Veliko bank kotira na borzi, zato se lastništvo nenehno spreminja in ga je težje ugotoviti. V večini primerov je znano le število lastnikov posamezne banke, ne pa tudi njihova identiteta in velikost njihovega lastniškega deleža. Pri največjih državah Evropske unije tako za nekaj manj kot tretjino lastništva ne poznamo točnih lastnikov.

2.3 VELIKOST IN KONCENTRACIJA BANČNEGA SEKTORJA

2.3.1 Bilančna struktura

Bilančna vsota predstavlja vsoto ene strani premoženjske bilance, saj morata biti aktiva (bančne naložbe) in pasiva (bančna sredstva) enaki. Aktiva vsebuje denarna sredstva, vrednostne papirje, posojila, kapitalske naložbe in osnovna sredstva, v pasivo pa se uvrščajo kapital, depoziti, izdani vrednostni papirji, najeta posojila in dolgoročne rezervacije. Tako na eni kot na drugi strani bilance lahko pride do nepredvidljivih dogodkov, rešitev le-teh pa predstavlja upravljanje z bilanco banke.

Največja evropska in druga največja banka na svetu, Deutsche Bank, je imela leta 2002 bilančno vsoto 817,578 milijona dolarjev. Banka je privatna delniška družba. Ustanovljena je bila leta 1957 po združitvi *Deutsche Bank A.G. West, Norddeutsche Bank* in *Süddeutsche Bank*, julija 1999 pa se je združila še z *Bankers Trust International*.

Največja francoska in glede na bilančno vsoto druga največja evropska banka je BNP Paribas. Nastala je leta 1966 kot *Banque Nationale de Paris*, nacionalizirana institucija po združitvi med *Banque Nationale pour le Commerce et l'Industrie* in *Comptoir National d'Escompte*. Privatizirana je bila leta 1993. Januarja 2000 je prišlo do pripojitve Paribas in nastala je institucija BNP Paribas.

The Royal Bank of Scotland je nastala po združitvi *The Royal Bank of Scotland* in *Williams & Glyn's Bank* leta 1985. Matična družba The Royal Bank of Scotland Group je marca 2000 prevzela *Natonal Westminster Bank*, s čimer je povečala skupino in razširila ponudbo storitev. V Veliki Britaniji ima vodilno vlogo v podjetniškem in privatnem bančništvu, pri bančništvu na drobno in na debelo in pri direktnem avtomobilskem zavarovanju.

ABN AMRO Holding je največja banka na Nizozemskem in z bilančno vsoto 531,888 milijona dolarjev je v letu 2002 zasedala peto mesto na lestvici desetih največjih bank v Evropski uniji. Nastala je po združitvi *ABN Bank* in *AMRO Bank* leta 1990.

Tabela 3: Deset največjih bank v Evropski uniji leta 2002 po bilančni vsoti

BANKA	BILANČNA VSOTA (v mio \$)	DRŽAVA
Deutsche Bank AG	817,578	Nemčija
BNP Paribas SA	734,838	Francija
Bayerische Hypo und Vereinsbank AG	648,357	Nemčija
The Royal Bank of Scotland plc	536,722	Velika Britanija
ABN AMRO Holding NV	531,888	Nizozemska
Barclays PLC	507,174	Velika Britanija
Société Générale	456,325	Francija
Dresdner Bank Group	451,147	Nemčija
Commerzbank AG	446,365	Nemčija
Crédit Agricole	440,804	Francija

Vir: The Bankers' Almanac 2002.

Delež konsolidiranega premoženja največjih bank v Evropski uniji se povečuje. Tudi v svetu je prisoten ta trend, saj se delež konsolidiranega premoženja največjih bank v svetu v BDP 13 najrazvitejših držav sveta (G13) stalno povečuje. Premoženje bank »Top 50« v svetu predstavlja 70 % BDP držav G13, medtem ko je ta delež leta 1980 znašal le 40 % (Škare, 2002, str. 3).

2.3.2 Velikost bančnega sektorja

Banke v Evropski uniji imajo veliko vlogo pri financiranju poslovanja podjetij. Tržno financiranje je manj pomembno, saj je delež izdanih obveznic v celotnih bančnih posojilih v letu 1997 znašal le okoli 1 odstotek. Podjetniški sektor močno bazira na bančnih posojilih, kar posledično pomeni, da se prek načina uravnavanja kreditiranja kot odraz spremembe monetarne politike lahko potencialno izraža tudi pomemben kanal delovanja monetarnih oblasti.

Kazalnik globine finančnega posredništva (*financial intermediation ratio*) kaže razmerje med bilančno vsoto bank in BDP. V letu 1985 je globina finančnega posredništva v državah, ki zdaj sestavljajo Evropsko unijo, znašala 176 %. Konec leta 1997 je v državah Evropske monetarne unije kazalnik zrasel na 234 %. Leta 2000 je povprečje navedenega razmerja doseglo 260 %, kar pomeni, da je vsota bilančnih vsot bank 2,6-krat večja kot BDP (v Nemčiji 299 %, v Avstriji pa 273 %). Taka hitra rast kazalnika pomeni, da je bila

rast bančnega sektorja občutneje večja od rasti celotne ekonomije (ECB Monthly Bulletin, 1999, str. 43).

2.3.3 Združitve in prevzemi

V zadnjih letih zaradi liberalizacije in deregulacije bančne industrije prihaja do konsolidacije bančnega sektorja. V procesu konsolidacije v Evropski uniji ločimo štiri različne tipe prevzemov in združitve: med domačimi bankami, med mednarodnimi bankami ter združitve in prevzeme, ki vodijo k oblikovanju domačih in mednarodnih konglomeratov⁴.

Poglavitni motiv za prevzem ali združitev bank je zmanjšanje stroškov in povečanje kapitala s ciljem povečanja vrednosti banke za delničarje in zaradi uresničitve ekonomije obsega (*economies of scope*) in ekonomije ponudbe raznovrstnih storitev. Glavne razloge za združitve in prevzeme je moč najti v željah bank, da bi lahko ponudile storitve velikim strankam, da bi lahko konkurirale tujim (mednarodnim) bankam ter da bi optimirale strukturo kapitala.

Banke v koncentriranih bančnih sistemih običajno dosegajo višje obrestne marže prek obrestnega razmika med aktivnimi in pasivnimi obrestnimi merami, na podlagi obrestovanja depozitov pa se oblikuje kreditni potencial banke. Pojav novih distribucijskih kanalov, deregulacije v bančnih sistemih in njihovo približevanje trgu popolne konkurence so povzročili spremembo tržne moči posameznih bank. Uporaba ekonomije obsega je zagotovo eden poglavitnih razlogov za bančna spajanja v zadnjih nekaj letih. Razvoj novih tehnologij, na primer internetno bančništvo, ki zmanjšujejo stroškovno strukturo bančnega poslovanja, deregulacija in nastajanje evro cone pa seveda prav tako močno vplivajo na nastanek tako imenovanih mega bank (Škare, 2002, str. 5).

Vodilne evropske banke intenzivno iščejo nove poti in načine za izboljšanje poslovanja in širitev prisotnosti na obstoječih in novih trgih. Gre tudi za razvoj novih storitev, delno pa tudi za povezovanje z drugimi finančnimi in nefinančnimi posredniki ali bankami, ki ponujajo druge storitve.

V zadnjem desetletju so za Evropo značilne povezave med bankami in zavarovalnicami ter prevzemi manjših investicijskih bank, zaradi razvoja elektronskih distribucijskih kanalov pa prihaja tudi do povezovanja med bančništvom in telekomunikacijami. Pomembne so

⁴ Finančni konglomerat je finančno storitveno podjetje, ki je dejavno vsaj na dveh ali treh različnih področjih finančnih storitev. V primeru, da nekatere dejavnosti opravljajo hčerinske družbe, morajo biti netradicionalne bančne aktivnosti in letna poročila the družb konsolidirana. Finančne storitve, ki jih ponuja konglomerat, obsegajo tradicionalne bančne storitve (zbiranje vlog in dajanje posojil), storitve, povezane z vrednostnimi papirji (trgovanje z osnovnimi in izvedenimi finančnimi instrumenti, zavarovanje dolgov, zavarovanje novih izdaj delnic, borzno posredništvo, investicijski management) in zavarovanje (Vennet, 2002, str. 260).

povezave na področju elektronskega bančništva (*e-banking*) (na Danskem, na primer, prevzem danske Unidanmmark s strani MeritaNordbanken, s čimer je ta banka postala največja regionalna banka, ki povezuje vse skandinavske države) ter povezave med bankami, ki so strogo usmerjene v poslovanje prek sodobnih tržnih poti (na Irskem, na primer, prevzem irske First-e s strani Uno-e). Veliko je tudi povezav med bankami in večjimi trgovskimi mrežami, kjer pridobijo vse tri stranke: banka z vpogledom v bazo podatkov trgovca in z novimi strankami, trgovec s širšo ponudbo storitev na enem mestu, s čimer pridobiva nove kupce, in stranke, ki lahko opravijo več storitev na enem mestu (npr. Tesco in Bank of Scotland ter Royal Bank of Scotland v Veliki Britaniji, Gruppo Lombardini in Banca Popolare Commercio e industria v Italij itd.). Tovrstnih povezav bo v prihodnosti še več (Šega, Voljč, 2001, str. 113).

V letih od 1998 do 2001 so se zgodile naslednje pomembne združitve (Structural analysis of the EU banking sector, 2002, str. 14):

- v Nemčiji sta se združili DG Bank in GZ Bank v vrednosti 6.2 milijard EUR;
- v Italiji sta se združili Banca Intesa in Banca Commerciale Italiana, vrednost združitve znaša 3.6 milijard EUR;
- ustanovitev Eulia, tretje največje francoske bančne skupine (3.5 milijard EUR), dogovor med Caisse d'Epargne (CNCE) in Caisse des Dépôts et Consignation (CDC);
- ustanovitev druge največje belgijske bančne skupine z združitvijo Artesia in Dexia Bank Belgium v vrednosti 3.3 milijard EUR.

Medtem pa v Grčiji, Španiji, na Nizozemskem, Finskem in Švedskem v omenjenem obdobju ni prišlo do združitve oziroma prevzema. V drugih državah članicah je bila konsolidacija omejena na majhne in srednje velike banke.

Za bančne skupine v Evropski uniji je značilno, da najprej utrdijo svoj položaj na domačem trgu in šele nato razmišljajo o čezmejnih povezavah. Podatki iz leta 2000 kažejo, da se je na ozemlju Evropske unije velik del združitvev in prevzemov zgodil znotraj posamezne države, manj je bilo bančnih povezav izven Evropske unije in najmanj med samimi državami članicami (Mergers and acquisitions involving the EU banking industry, 2000, str. 10).

Tabela 4: Število bančnih združitvev in prevzemov v Evropski uniji od leta 1995 do prve polovice leta 2000

PREVZEMI IN ZDRUŽITVE	1995	1996	1997	1998	1999	Prva polovica leta 2000
Znotraj posamezne države	275	293	270	383	414	172
Znotraj Evropske unije	20	7	12	18	27	23
Z državami izven Evropske unije	31	43	37	33	56	39
SKUPAJ	326	343	319	434	497	234

Vir: Mergers and acquisitions involving the EU banking industry, 2000.

Specifičnost bančnega sektorja narekuje, da je število čezmejnih prevzemov in združitvev v finančnem sektorju manjše kot v nefinančnem. Za bančni sektor je namreč značilna asimetrija informacij, prav tako so stroge tudi omejitve, ki predstavljajo oviro za čezmejno povezovanje. Ključna determinanta pri odločitvi za razširitev poslovanja v tujino preko prevzemov je velikost banke, saj večje banke iz držav z razvitim bančnim sektorjem pogosto iščejo dodatne priložnosti za dobičke v tujini. Primere takih prevzemov lahko najdemo tudi na slovenskem trgu: v popolni lasti francoske Société Générale, petnajste največje svetovne banke, je SKB, belgijska bančna skupina KBC Bank Belgium SA, ki je petdeseta največja svetovna banka, ima v lasti 34 % delnic Nove Ljubljanske banke, San Paolo IMI, ena izmed največjih italijanskih bank, pa ima v svoji lasti delnice Banke Koper.

Evropske banke sledijo strategiji »večje je boljše«, pri čemer se je povprečna bilančna vsota desetih največjih evropskih bank v obdobju od leta 1989 do 2002 povečala za 2,8-krat in dosegla 514 milijard ameriških dolarjev (Tomaž, 2001, str. 87). Povsem mo no je, da se bodo evropski bančni sistemi v prihodnosti postopno strukturirali v smeri, ko bo na določenem prostoru (v tem trenutku lahko  e govorimo o posameznih dr zavah) obstajala skupina komercialnih bank, ki bodo pokrivale le trg poslovanja s podjetji (*wholesale market*), in na drugi strani skupina komercialnih bank, katerih specializacija bo poslovanje s prebivalstvom (*retail market*). Ta proces se je v Nemčiji delno nakazal leta 2000 s poskusom združitve Deutsche bank in Dresdner bank 2000, kjer je bila jasno nakazana dolgoročna usmeritev na trg poslovanja s podjetji in postopno opu canje poslovanja s prebivalstvom in kjer bi banki pridobili mo no domačo bazo za učinkovito izpeljavo globalne strategije, kar bi pomenilo izboljšan položaj v Evropi in prodor na globalni trg.

2.3.4 Koncentracija bančnega sektorja

Bančni sektor v dr zavah članicah evropske unije je v devetdesetih letih zaznamovala stalno naraščajoča koncentracija. Povprečni delež bančnega poslovanja petih največjih bank se je v obdobju od leta 1990 do 2000 povečal s 50 % na 60 % (Structural analysis of the EU banking sector, 2002, str. 54).

Heterogenost bančnega sektorja se po dr zavah članicah razlikuje. Velike dr zave imajo najmanjšo koncentracijo bančnega sektorja, saj pet največjih bank predstavlja okrog 40 % skupnih sredstev; v Nemčiji, na primer, v dr zavi z najbolj razpršenim bančnim sistemom, pa komaj 20 %. V manjših dr zavah je ta delež višji in znaša okrog 80 %. Visoko koncentracijo bančnega sektorja manjših dr zav lahko razlo imo s tem, da so manjše članice z namenom doseganja ekonomije obsega konsolidirale svoj bančni sektor in ga tako ve inomoma obdržale v domači lasti (Štiblar, 2001, str. 25-24).

Tabela 5: Tržna koncentracija bančnega sektorja Evropske unije od leta 1997 do 2001
(tržni delež petih največjih bank v %)

DRŽAVA	1997	1998	1999	2000	2001
Avstrija	48	42	41	43	45
Belgija	54	63	76	75	78
Danska	70	71	71	60	68
Finska	89	86	86	87	80
Francija	40	41	43	47	47
Grčija	56	63	67	65	66
Irska	41	40	41	41	43
Italija	31	26	26	23	29
Luksemburg	23	25	26	26	28
Nemčija	17	19	19	20	20
Nizozemska	79	82	82	81	82
Portugalska	46	45	44	59	60
Španija	45	45	52	54	53
Švedska	87	86	88	88	87
Velika Britanija	28	28	29	30	30

Vir: Structural analysis of the EU banking sector 2001.

2.4 STRUKTURA NALOŽB IN OBVEZNOSTI BANČNEGA SEKTORJA

Kreditni zavzemajo velik del aktive poslovnih bank in predstavljajo terjatev nasproti kreditorejalcem. Krediti so lahko emisijski (izdaja se denar) in neemisijski (denar se ne izdaja). Z neemisijskimi krediti se vpliva na likvidnost v posameznem gospodarstvu, v kolikor so nedenarne vloge likvidne finančne oblike.

Centralna banka s svojimi instrumenti vpliva na kredite bank z namenom zasledovanja narodnogospodarskih interesov. Kot kreditodajalec pa lahko v skrajni sili vpliva tudi na količino denarja v obtoku, in sicer prek bank. S krediti se multiplicira denar v bančnem sistemu, pri tem je vsekakor pomemben kreditni potencial posamezne banke, se pravi največja količina kreditov, ki jih lahko odobri, da še ostane v mejah likvidnosti. Posamezna banka lahko vedno odobri vsaj toliko kreditov, kolikor znašajo njene presežne rezerve (Ribnikar, 1999, str.78).

2.4.1 Struktura premoženjske bilance po sektorjih

V vseh državah Evropske unije se v bančnih sektorjih nadaljuje rast bilančnih vsot tako na strani terjatev kot tudi na strani obveznosti. Ta dolgoročni trend se nadaljuje kljub dejstvu, da evropsko gospodarstvo v zadnjem obdobju ne beleži velikih rasti.

Tabela 6: Glavne postavke bilance stanja bank EU

	Vse banke v 2001 (All banks 2001)	Sprem. iz leta 2000 v % (Change from 2000 in %)
Aktiva (Assets)	Aktiva v % (% of total assets)	7,54
Denar v blagajni in stanje na računih pri CB (Cash and balances with central bank)	1,24	22,84
Zakladne menice (Treasury bills)	1,58	0,13
Posojila kreditnim institucijam (Loans to credit institutions)	15,87	2,97
Posojila komitentom (Loans and advances to customers)	49,02	7,03
Dolžniški vrednostni papirji (Debt securities)	20,10	8,94
Delnice in udeležba v podjetjih (Shares and participating interests)	3,68	2,29
Neopredmetena dolg. sredstva in opredmetena osn. sredstva (Tangible assets and intangibles)	1,55	6,75
Usredstvene (aktivne) časovne razmejitev in druga sredstva (Accruals and other assets)	6,50	21,90
Pasiva (Liabilities)	Pasiva v % (% of total liabilities)	7,54
Dolgovi do kreditnih institucij (Due to credit institution)	22,76	4,87
Dolgovi od strank, ki niso banke (Deposits and bonds)	60,95	8,40
Udolgovane (pasivne) časovne razmejitev in drugi dolgovi (Accruals and other liabilities)	8,09	27,91
Rezervacije (Provisions)	1,16	1,26
Rezervacije za splošna bančna tveganja (Fund for general banking risks)	0,14	4,64
Podrejene obveznosti (Subordinated liabilities)	1,82	11,23
Kapital (Own funds)	4,38	10,62
Manjšinski delež (Minority interests)	0,41	4,54
Dobiček/Izguba tekočega leta (Profit/Loss for current year)	0,29	-16,83
Zunajbilančne postavke (Off balance-sheet items)	Aktiva v % (% of total assets)	
Celotne izvenbilančne postavke (Total off-balance sheet items)	1,54	17,51

Vir: EU banking sektor stability 2002.

V Evropski uniji je pomen finančnega posredništva prek bančnega sektorja zelo velik, vendar je treba za njegovo boljše razumevanje analizirati tudi strukturo naložb in obveznosti.

2.4.1.1 Terjatve (Aktiva)

Kreditni obsegajo velik del aktive poslovnih bank in predstavljajo terjatev nasproti kreditorejalcem. Zaradi slabše ekonomske situacije tako v svetu kot tudi v Evropski uniji se je zmanjšalo povpraševanje po kreditih, tako so v letu 2001 vsi krediti bančnega sektorja znašali 65 % bilančne vsote, medtem ko so v letu 1998 obsegali kar 73 % bilančne vsote bančnega sektorja Evropske unije. Celotne rezervacije (*total holding of debts*) so v letu 1998 znašale približno 16 % bilančne vsote, leta 2001 pa so se povzpele na približno 20 %.

Terjatve do nebančnega sektorja (*non-financial corporations*) so se na letni ravni občutno zmanjšale. V primerjavi z letom 1999, ko so terjatve do nebančnega sektorja dosegle 10-odstotno letno rast, so v letu 2002 zdrsnile precej navzdol in dosegle le 3,7 % letne rasti. Medtem ko so terjatve do nebančnega sektorja pred leti dosegale višjo stopnjo rasti, je zdaj položaj prav nasproten. Terjatve do prebivalstva dosegajo višjo stopnjo rasti in so v letu 2002 znašale 5,9 %. Terjatve do rezidentov rastejo hitreje kot terjatve do nerezidentov in v povprečju prevladujejo terjatve do rezidentov.

2.4.1.2 Obveznosti (Pasiva)

Napovedi za gospodarsko rast v letošnjem letu so bile nekoliko popravljene navzdol, tako znaša napoved za EU 1,3 %. Vzrok za znižanje napovedi je bil v nekoliko nižji gospodarski rasti v zadnjem lanskem četrtletju ter v poslabšanju zaupanja potrošnikov, predvsem zaradi naraščajoče brezposelnosti in zaradi vojne v Iraku. Vse to se odraža v večanju varčevanja.

Leta 2001 so depoziti predstavljali približno 61 % celotnih obveznosti evropskega bančnega sektorja. Največji delež celotnih obveznosti predstavljajo obveznosti do rezidentov .

Struktura terjatev in obveznosti bančnega sektorja se razlikuje glede na velikost kreditne institucije. Za države članice Evropske unije je tako značilno (Novak, 2002, str. 84):

- maloštevilne velike banke nadzorujejo velik tržni delež tako na področju depozitov kot tudi na področju posojil;
- 75 % manjših bank ima od 8 % do 15 % tržnega deleža depozitov ter od 5 % do 12 % deleža posojil;
- 52 % velikih bank poseduje kar od 52 % do 71 % vseh depozitov in od 56 % do 77 % vseh bančnih posojil.

2.4.1.3 Bančni kapital

Razmerje v solventnosti (*solvency ratio, Cooke Ratio*) je izraženo kot delež lastnih sredstev v vseh sredstvih, prilagojenih stopnji kreditnega tveganja, in zunajbilančnih postavk, prilagojenih stopnji tržnih, obrestnih in tečajnih tveganj (Novak, 2002, str. 27).

Določeno je bilo, da morajo banke držav članic trajno vzdrževati razmerje, ki ne sme biti nižje od 8 %, pristojne oblasti pa lahko še vedno predpišejo višja minimalna razmerja. V primeru, da koeficient solventnosti pade pod 8 %, mora ustrezeni organ posredovati, da se zopet vzpostavi minimalno razmerje. Praksa kaže, da velike banke daleč presegajo 8-odstotno kapitalsko ustreznost. Višji koeficient daje bankam višji rating.

V povprečju so nemške banke manj kapitalizirane kot banke v Franciji, Italiji ali Španiji. Razlog za nižji nivo kapitala je moč najti v nižji stopnji tveganja (glede na strukturo aktive) nemških bank v primerjavi z bankami v drugih državah članicah. Nemške banke posedujejo veliko več državnih obveznic in drugih manj tveganih sredstev.

2.4.2 Ročna struktura bančnih vlog prebivalstva

Na področju zapadlosti posojil in obrestnih mer je položaj v posameznih državah različen: italijanska podjetja najemajo bolj kratkoročna posojila s spremenljivo obrestno mero, podobna situacija je tudi na španskem trgu. Na drugi strani pa izstopata Avstrija in Nizozemska, kjer imajo bančna posojila daljše roke zapadlosti, večji je tudi delež posojil s fiksno obrestno mero.

2.5 DONOSNOST IN UČINKOVITOST BANK

2.5.1 Izkaz poslovnega izida

Ekonomska aktivnost Evropske unije je začela v letu 2001 upadati, kar se je nadaljevalo tudi v letu 2002. Slabša ekonomija je pustila posledice tudi na finančnih trgih, torej je neposredno delovala tudi na bančni sektor.

2.5.2 Kazalci učinkovitosti poslovanja bank

Najpomembnejši kazalec je donosnost lastniškega kapitala (*return on equity - ROE*), s katerim merimo donosnost banke z vidika njenih lastnikov in je izračunan kot razmerje med čistim dobičkom in povprečno knjižno vrednostjo lastniškega kapitala. Drugi pomembni kazalec učinkovitosti poslovanja bank je donos na povprečno aktivo (*return on assets - ROA*) in se izračuna kot razmerje med čistim dobičkom in povprečno bilančno vsoto.

Šibki ekonomski in finančni trgi so občutno vplivali na poslabšanje bančne donosnosti v Evropski uniji. Odkloni v donosnosti so se začeli v letu 2001 in se nadaljevali v leto 2002. Če pogledamo donosnost lastniškega kapitala (ROE), je ta v letu 2000 dosegla stopnjo 12,4 %, medtem ko je v letu 2001 zdrsnila na 10,1 %. Tudi leto 2002 ni beležilo posebnih rezultatov, saj se je kazalec donosnosti lastniškega kapitala največjih evropskih bank od konca leta 2001 do sredine leta 2002 znižal za 1,5 odstotne točke. Vzroke za zmanjšanje donosnosti bančnega sektorja gre pripisati poslabšanju ekonomske situacije v svetu in

Evropi ter zatišju v globalnem, zlasti pa v evropskem borznem dogajanju. Donosnost lastniškega kapitala se je precej razlikovala glede na velikost kreditnih institucij. Velike banke dosegaajo 11,8 % donosnosti lastniškega kapitala, srednje velike 8,9 %, majhne banke pa beležijo le 3,5 % (EU banking sector stability, 2003, str. 6).

Donos na povprečno aktivo (ROA) izraža sposobnost managementa, da izkoristi finančne in druge vire banke za doseganje dobička. V bančnem sektorju Evropske unije je ta kazalec v letu 1997 znašal 0,34 % in se leta 1999 dvignil na 0,54 %. Najvišjo vrednost kazalca sta beležili Grčija (1,77 %) in Nizozemska (0,81 %), medtem ko so bile Danska (0,59 %), Španija (0,60 %) in Švedska (0,73) nad evropskim povprečjem (EU banking sector stability, 2003, str. 8).

2.6 ELEKTRONSKO BANČNIŠTVO (*E-BANKING*)

Zaradi vse večje konkurence na trgu bančnih storitev morajo banke iskati vedno nove poti za ponudbo storitev, ki pomenijo napredek v bančni ponudbi. Banke so v tem hudem konkurenčnem boju prisiljene uvajati nove storitve, ki temeljijo na sodobnih tehnologijah. Sistem elektronskega bančništva omogoča optimizacijo distribucije bančnih storitev prek elektronskih medijev ter tako znižuje stroške poslovanja z obstoječimi komitenti in pripomore k oblikovanju konkurenčne prednosti banke, ki tako pridobiva nove komitente na virtualno neomejenem trgu.

Elektronsko bančništvo lahko opredelimo kot kakršenkoli način poslovanja strank z banko, ki je neodvisen od poslovalnic banke in temelji na informacijski tehnologiji ter si ga lahko razlagamo s širšega in ožjega vidika. Širša razlaga elektronskega bančništva se nanaša na vse, kar je povezano z elektronskim poslovanjem, kot so bančni avtomati, telefonsko bančništvo, avtomatski odzivniki, poslovanje prek bančnih terminalov, elektronsko bančništvo preko interneta itd. Ožja razlaga elektronskega bančništva pa se nanaša le na storitve virtualnega bančništva oziroma bančništva, ki ga uporabljamo prek interneta.

2.6.1 Internetno bančništvo

Bistvo interneta je njegova globalnost. Za banke to v prvi vrsti pomeni vstop na tuje trge, ne da bi bilo treba razmišljati o širitvi mreže. Po drugi strani pa internet prvič v celotni zgodovini bančništva bankam pomeni resno grožnjo za izgubo posla. Internet ponuja podjetjem veliko priložnosti, saj močno znižuje stroške in omogoča učinkovitejše trženje proizvodov (*cross selling* – zavarovalne police imetnikom bančnih računov), hkrati pa pomeni tudi veliko tveganje, saj nizki stroški pomenijo tudi nižje vstopne ovire in s tem tudi nižje marže.

Banke kot ene izmed končnih ponudnikov spletnega bančništva delimo v dve kategoriji. V prvo kategorijo uvrščamo tiste banke, ki jim svetovni splet predstavlja le eno izmed distribucijskih poti pri trženju storitev. V drugo pa sodijo prave spletne banke, ki so dostopne le prek svetovnega spleta in jih stranke ne morejo obiskati v njihovih poslovalnicah. Te banke imajo zato večjo ponudbo svojih storitev, saj uporabnikom poleg najpogostejših storitev v zvezi s tekočimi in varčevalnim računi nudijo tudi posojila, pokojninske sheme, kreditne kartice itd.

Prva banka, ki je ponudila storitve elektronskega bančništva, je bila Security First Network Bank iz Atlante v ZDA, ki je pričela s svojim delovanjem 18. oktobra 1995 (Klajnščak, 2001, str. 36). V Evropi sta se prvi banki, ki sta delovali prek interneta, pojavili v začetku leta 1997. To sta bili avstrijska Bank für Arbeit und Wirtschaft in britanska Royal Bank of Scotland (RBS). Med najprodornejše prave spletne banke pa sodijo Cahoot, Egg, First-e v Veliki Britaniji in X.com v ZDA. Večina evropskih internetnih bank je podružnica klasične banke, kar pomeni, da internetno bančništvo razvijajo obstoječe banke, in to je tudi razlog, zakaj je delež internetnih bank v Evropski uniji zelo nizek.

Uporaba interneta kot distribucijske poti se je najbolj razvila pri poslih investicijskega bančništva, pri trgovanju z vrednostnimi papirji in pri standardnih storitvah, povezanih z bančnimi vlogami. Online investiranje ni zgolj značilnost ZDA, marveč precej narašča tudi v nekaterih delih Evrope (npr. Nemčija, Švedska, Velika Britanija). J.P.Morgan je v svoji analizi ocenil, da se je število online brokerjev v letu 1999 povečalo z 20 na več kot 50, število njihovih strank pa se je vsaj podvojilo. V Nemčiji so štirje največji online brokerji konec leta 1999 opravili 13 % vseh borznih transakcij. Tudi v Veliki Britaniji se hitro povečuje online trgovanje, saj je bilo v letu 2000 10 % vseh transakcij opravljenih prek interneta. Po napovedih J.P.Morgana bo do konca leta 2003 40 % Evropejcev uporabljalo online finančne storitve.

2.7 RAZVOJNI TRENDI V ZADNJIH LETIH IN PREDVIDENO DOGAJANJE V PRIHODNJE

Proces konsolidacije finančne industrije v Evropski uniji zajema tržno tekmo med različnimi ekonomskimi ter tržnimi modeli in subjekti. Trgi velikih in ekonomsko močnih držav Evropske unije, kot so Velika Britanija, Francija in Nemčija, so v preteklosti delovali po dokaj razločnih konceptih (Tomaž, 2001, str. 88):

- V Veliki Britaniji je že v sedemdesetih letih prevladoval koncept vloge trga in lastne odgovornosti za življenje. Anglosaksonski model je model trga kapitala, kjer poteka kontrola podjetji preko trga, lastniki bank in podjetij so posamezniki neposredno ali preko institucionalnih lastnikov, kot so zavarovalnice, vzajemni in pokojninski skladi. Podjetja se financirajo na trgu kapitala (le kratkoročno prek bančnih posojil).

- Nemčija s prevladujočim socialno tržnim gospodarstvom. Osnovne značilnosti tega modela so, da banke zbirajo depozite, dajejo kredite in izdajajo vrednostne papirje na temelju čvrstega relacijskega odnosa s komitenti. V tem sistemu imajo banke prek neposrednih ali posrednih lastniških deležev pomembno nadzorno vlogo v podjetjih, pogosto pa so tudi ta podjetja pomembni lastniki bank. Model deluje po sistemu medsebojne odvisnosti, pri čemer je kapitalski trg slabše razvit kot pri anglosaksonskem modelu. Način financiranja podjetij je v tem modelu iz zadržanih dobičkov in bančnih kreditov.
- V Franciji je prevladoval državni kapitalizem. Model državno vodenega finančnega sistema temelji na poudarjenem lastništvu države med bankami in podjetji, na skrbi ministrstva za finance za posojilojemalce in močni regulativni vlogi države na kapitalskem trgu.

Evropski proces konsolidacije je povezan s tržnim bojem med različnimi sistemi lastništva ter upravljanja bank. Deregulacija trgov, globalizacija in strateški vpliv informacijske tehnologije na bančništvo povzročajo dramatične spremembe v strukturi bančne industrije. Jedro teh sprememb je elektronsko bančništvo (*e-banking*), ki je omogočilo vstop novim konkurentom. Nova ekonomija zato zahteva od bank korenito spremembo kulture – zasuk od birokratskih metod do usmerjenosti k stranki. Vodilne evropske banke v zadnjih letih intenzivno iščejo nove poti in načine za izboljšanje poslovanja in širjenje svoje prisotnosti na obstoječih in novih trgih. Delno gre tu za razvoj novih storitev, delno pa za povezovanje z drugimi finančnimi in nefinančnimi posredniki ali bankami, ki ponujajo druge storitve.

Povsem možno je, da se bo evropski bančni sistem v prihodnosti postopno strukturiral v smeri, da bo na določenem prostoru obstajala skupina velikih bank, ki bodo prisotne v vseh državah unije, večina pa jih bo sodelovala z lokalnimi specializiranimi bankami, ki bodo ponujale njihove proizvode in storitve (Šega, Voljč, 2001, str. 113).

3. SLOVENIJA

3.1 ZNAČILNOSTI SLOVENSKEGA BANČNEGA PROSTORA

3.1.1 Začetno obdobje tranzicije: sanacija bank in dokapitalizacija

Ob osamosvojitvi Slovenije se je bančni sistem v Sloveniji srečal s precejšnjimi problemi, ki so bili večinoma posledica značilnosti socialističnega samoupravnega gospodarstva v nekdanji Jugoslaviji. Do konca osemdesetih let so bile banke v lasti podjetij, kar je povzročilo, da so banke tem podjetjem zagotavljale ugodna posojila brez realnega upoštevanja ekonomskih kriterijev. Zmanjševanje lastniškega kapitala, večanje deleža slabih posojil, slabo vodenje ter politični pretresi in razpad nekdanje države v začetku

devetdesetih let so povzročali visoke stroške finančnega posredništva in sanacija bank je bila neizogibna.

Podlaga sanacije bank je bil Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic, sprejet junija 1991 (Ribnikar, 1999, str. 303). Odločba o uvedbi sanacijskega postopka v posamezni banki je slonela na oceni finančnega stanja v tej banki.

V primeru uvedbe sanacijskega postopka so se uporabili naslednji koraki (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 1993, 1994, str. 28):

- odpis tekoče izgube v breme kapitala;
- nadomestitev slabe aktive bank z obveznicami Agencije za sanacijo bank in hranilnic na podlagi jamstva Republike Slovenije;
- del slabih bančnih posojil se prenese na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic skupaj z obveznostmi do bančnih komitentov, s čimer so nastale podrejene terjatve nekdanjih lastnikov bank;
- dokapitalizacija banke in prenos lastništva na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic, to pa hkrati pomeni, da lastništvo saniranih bank preide v roke države.

S tem je bil zaključeno prvo dejanje sanacije bank. Na vrsto pride drugo dejanje, privatizacija bank in sanacija podjetij, katerega smisel je, da banke ohranjajo svojo likvidnost in solventnost in hkrati prinašajo svojim lastnikom donos na premoženje, ki so ga vložili v banko.

Delež slabih posojil v bilančni vsoti posamezne banke je konec leta 1991 znašal več kot 40 %, kar je resno ogrozilo bančni sistem kot celoto. Ljubljanska banka in Kreditna banka Maribor sta namreč imeli s svojo bilančno vsoto več kot 50% deleža v celotnem bančnem sektorju. Sanacijski program je bil postavljen kot kombinacija centraliziranega in decentraliziranega načina sanacije, kar pomeni, da slabe bančne naložbe niso bile v celoti zamenjane za sanacijske obveznice.

Sanacija bank je bila osredotočena na največje banke in se je začela z odločbo Banke Slovenija o sanaciji Ljubljanske banke januarja 1993, sledila je Kreditna banka Maribor v aprilu 1993, nazadnje je bil januarja 1994 sprožen sanacijski postopek v Komerčni banki Nova Gorica⁵. Z izdajo odločbe so prenehale pristojnosti delovanja vodstva, organov upravljanja in nadzora ter pooblastila kakor tudi pravice dotedanjih delničarjev.

Kapitalske vloge ustanoviteljev so bile delno uporabljene za odpis izgube banke, delno pa so se prenesle na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic kot podrejena terjatev delničarjev

⁵ Komerčna banka Nova Gorica je bila zaradi mnenja Agencije za sanacijo bank in hranilnic, da je le-ta premajhna za samostojno privatizacijo, 1. januarja 1995 pripojena Kreditni banki Maribor.

banke do Agencije za sanacijo bank in hranilnic. Pobudniki in izvajalci sanacijskega procesa so upoštevali, da se uspešna sanacija lahko opravi in konča le s privatizacijo bank.

V začetku leta 1993 je v bilancah ostalo 15 % slabih posojil, preostanek le-teh je bil prenesen na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic. Kot sestavni del postopka sanacije Ljubljanske banke in Kreditne banke Maribor sta bili leta 1994 ustanovljeni Nova Ljubljanska banka (NLB) in Nova Kreditna banka Maribor (NKBM). Stara Ljubljanska banka in Kreditna banka Maribor sta obdržali terjatve in obveznosti v zvezi z nekdanjo Jugoslavijo ter klavzulo solidarnostne odgovornosti. Vse druge naložbe in obveznosti so bile prenesene na novoustanovljeni banki – NLB in NKBM. Novima bankama je to omogočilo poslovanje brez potencialnega bremena obveznosti, ki so bile rezultat razmer v starem bančnem režimu. Novembra 1995 so bile zamenjane začetne obveznice, ki so bile denominirane v nemških markah, z novimi obveznicami, denominiranimi v slovenskih tolarjih, ki jih je izdala vlada Republike Slovenije. Nove obveznice so imele krajše ročnosti, nižje kuponske obrestne mere in so bile likvidne kot obveznice Agencije (Košak, 2002, str. 53).

Sanacija je bila uradno zaključena junija 1997. Njeni stroški, merjeni z nominalno vrednostjo v ta namen izdanih obveznic, so do konca leta 1997 znašali približno 10 % BDP. Tako v NLB kot v NKBM je bila dosežena solventnost in sposobnost bank izpolnjevati zahteve in predpise regulatorjev.

3.1.2 Prihod tujih bank in privatizacija

Privatizacija bank kot naslednja stopnja sanacije se je začela spomladi 2001, ko je vlada Republike Slovenije pripravila program privatizacije obeh bank. Cilja privatizacije sta bila predvsem dva (Košak, 2002, str. 59):

- privatizacija naj bi povečala učinkovitost in konkurenčnost privatiziranih bank in bančnega sektorja kot celote;
- kupnina od prodaje deležev v obeh bankah naj bi v kar največjem možnem obsegu zagotovila zmanjšanje javnega dolga, nastalega v procesu sanacije.

Za doseg navedenih ciljev se je vlada odločila, da skuša prek mednarodne ponudbe pridobiti zainteresirane ključne investitorje za nakup 34 % lastniškega deleža in v kasnejši fazi še 14 % v NLB in 65 % deleža NKBM, pri čemer naj bi potencialni novi lastniki prišli iz vrst mednarodno uveljavljenih finančnih institucij. Novi ključni lastniki naj bi bili sposobni zagotoviti nadaljnji razvoj obeh privatiziranih bank, in sicer tako s prenosom novih znanj in bančnih produktov kot z zagotovitvijo potrebnega dodatnega kapitala za nadaljnjo rast na domačem trgu in v tujini.

Za kupca NLB je bila izbrana belgijska bančna skupina KBC, ki se je edina potegovala za nakup 34 % deleža. Kupnina v višini skoraj 98 milijard tolarjev naj bi zmanjšala javni dolg, kako pa bo novi lastnik vplival na učinkovitost in konkurenčnost NLB ter slovenskega bančnega sistema, pa bomo videli v prihodnosti. Do leta 2006 bančna skupina KBC ne sme kupovati dodatnih delnic NLB, kot je zapisano v programu o preoblikovanju slovenskega bančnega sektorja. Tako je predhodno izpolnjen eden od elementov razvojne strategije NLB, ki je od vsega začetka želela postati mednarodno mešana banka v večinski domači lasti, ki bo zagotavljala obstoj slovenskega bančnega sektorja in gospodarstva (Štiblar, 2001, str. 51).

Kljub temu da se je za NKBM zanimalo več kupcev kot za NLB, prodaja 65 % deleža NKBM ni uspela. Potek privatizacije na način, kot je bil načrtan s programom, bi pomenil, da bi tuji lastniki skoraj sočasno vstopili v dve največji slovenski banki, ob tem da je bila tretja največja banka (SKB) tedaj že v popolni lasti francoske Société Générale. V istem obdobju so potekala pogajanja z italijansko banko San Paolo IMI o prodaji večinskega deleža v Banki Koper, napovedan je bil tudi prevzem Krekove banke. Nastal je vtis, da bo tuj kapital praktično popolnoma prevladal na slovenskem prostoru, tako da se je vlada odločila spremeniti program privatizacije NKBM ter banko dokapitalizirati.

3.2 BANČNA ZAKONODAJA SLOVENIJE

Januarja 1999 je bil sprejet novi Zakon o bančništvu, ki je bil kot predlog poslan v parlament že junija 1996. Pripravljen je v skladu z obstoječimi in prihodnjimi mednarodnimi obveznostmi Slovenije v odnosu do Evropske unije in Svetovne trgovinske organizacije (*World Trade Organisation - WTO*). Usklajena ureditev naj bi omogočala zagotoviti zaščito varčevalcev in varnost njihovih vlog ter stabilnost bančnega sistema. Zakon ureja področja, ki se nanašajo na pridružitveni sporazum, saj ukinja vse protekcionistične določbe. Generalni rok za prilagoditev zakonu je bil leto in pol. V tem času so morale banke v celoti izpolniti vse določbe razen tistih, ki imajo daljši rok in so vezane na vključitev v Evropsko unijo.

Novi zakon odpravlja dva posebna zakona iz leta 1991: zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic ter zakon o Agenciji za zavarovanje vlog v bankah in hranilnicah. Vsebina teh dveh zakonov je celovito zajeta v novem zakonu, ki ureja ustanovitev bank, poslovanje bank iz finančnega in pravno-organizacijskega vidika in ukrepanje v primeru finančnih težav bank.

3.3 LASTNIŠKA STRUKTURA SLOVENSКИH BANK

Zakon o bankah in hranilnicah določa, da so lahko ustanovitelji in hkrati tudi lastniki banke domače ali tuje pravne in fizične osebe. Vse banke morajo biti ustanovljene izključno v obliki delniške družbe, posamezna banka pa je dolžna obvestiti Banko Slovenije o vsakem delničarju, ki ima v lasti več kot 10 % delnic s pravico upravljanja te banke. Posamezni delničar ima lahko v lasti več kot 15 % upravljaljskih delnic le s predhodnim soglasjem Banke Slovenije; predhodno soglasje je potrebno tudi za tuje osebe.

Za lastniško strukturo bank v Sloveniji je značilno, da so banke pretežno v zasebni lasti (z izjemo dveh največjih bank, NLB in NKBM, ki sta bili podržavljeni ob sanaciji), med zasebnimi lastniki pa prevladujejo domače osebe.

Tabela 7: Lastniška struktura slovenskega bančnega sektorja (% v lastniškem kapitalu)

	31.12.1999	31.12.2000	31.12.2001	31.12.2002
TUJE OSEBE	11,30	12,00	16,00	32,50
DRŽAVA V OŽJEM SMISLU	41,40	36,80	37,00	20,30
OSTALE DOMAČE OSEBE	47,30	51,20	47,00	47,20

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

Skupni tržni delež bank v večinski lasti tujcev, kar pomeni, da imajo tujci v lasti več kot 50 % lastniškega deleža določene banke, je bil vse do leta 2000 razmeroma majhen in ni presegel 6 % skupne bilančne vsote bančnega sistema. V letu 2000 se je ta delež povzpел na 15,6 % skupne bilančne vsote. Večina bank v večinski tuji lasti, ki so konec leta 2000 delovale na območju Slovenije, je spadala v skupino srednje velikih (npr. Bank Austria Creditanstalt s 3 % tržnim deležem) in majhnih bank (npr. HYPO-ALPE-ADRIA, Volksbank, Société Générale in K rtner Sparkasse, od katerih je imela vsaka manj kot 1 % tržnega deleža). Izjema je bila le največja privatna banka v mešani lasti – SKB, z 10,1-odstotnim tržnim deležem, v kateri so imeli konec leta 2000 tuji portfeljski investitorji nekaj več kot 50-odstotni lastniški delež. V letu 2001 je bila SKB banka prodana francoski banki Société Générale, ki je pridobila 96,5-odstotni lastniški delež, vendar to ni vplivalo na spremembo skupnega tržnega deleža bank v večinski tuji lasti, ki je ostal približno na 16,0 odstotki.

Poleti 2002 je prišlo do privatizacije NLB (prodalo se je 39 % državnega deleža), tako se je delež državne lastnine v banki in s tem v celotnem bančnem sistemu znižal in je znašal dobrih 20 %. V večinski državni lasti pa sta še vedno NKBM in Pošta Slovenije. Delež kapitala v tuji lasti se je v letu 2002 več kakor podvojil, saj se je tuj kapital povečal v Banki Koper, v Krekovi banki in v Novi Ljubljanski banki.

Na zadnji dan leta 2002 je bilo od 20 delujočih bank v večinski tuji lasti šest bank (vključno s podružnico tuje banke), šest bank je bilo v popolni domači lasti, medtem ko je bilo preostalih osem bank v večinski domači lasti, polovica od teh je imela manj kakor 1 % tujega kapitala (Letno poročilo Banke Slovenije, 2003, str. 37).

Kot smo videli v EU, si banke prizadevajo oblikovati močne domače banke ne glede na odprtost bančnega trga in vse večjo konkurenco na njem. Sklepamo lahko, da je tudi za Slovenijo pomembno zadržati veliko število bank v domači lasti, kar bo zagotavljalo osnovo slovenskemu gospodarstvu. Izvor lastništva je za slovenske banke zelo pomemben, saj se slovenska podjetja v glavnem financirajo z bančnimi posojili in ne na kapitalskih trgih. Če so banke v lasti tujcev, lahko podpirajo interese tekmecev iz svoje države, ki so pred interesi slovenskih podjetji. Poleg tega so banke tudi lastniki nekaterih domačih podjetji, kar pomeni, da bi v upravo teh družb imenovali tujce. Lastništvo banke je izredno pomembno za mala in srednje velika podjetja, ki nimajo dostopa do tujih finančnih virov.

Tudi dr. prof. Štiblar pravi: *»Banke v slovenski lasti (pomembna je mreža in informacijski kapital) so osnova za ohranitev slovenskega gospodarstva, le-to pa osnova za ohranitev slovenske identitete, dokler se drugi v EU ne bodo odrekli svoji. Slovenske banke ne bodo le servisne hranilnice za velike banke, ampak bodo gojile komercialno bančništvo in mednarodno ter investicijsko bančništvo.«* (Štiblar, 1999, str. 27).

Prodiranja tujega kapitala na slovenski bančni trg pa seveda ni moč ustaviti in je v določeni meri verjetno tudi zaželeno, saj pomeni razvoj novih tehnologij, dodaten »know-how«, kapitalsko močnejše banke, mednarodne zveze...

3.4 VELIKOST IN KONCENTRACIJA BANČNEGA SEKTORJA

3.4.1 Bilančna struktura

Bilančna vsota je agregat vseh aktivnih ali pasivnih postavk v bilancah poslovnih bank. Sprememba slovenskih računovodskih standardov je vzrok za posamezne strukturne in vsebinske spremembe v bilanci stanja bank. Izključeni prihodki se ne izkazujejo več v pasivi bilance stanja kot pasivne časovne razmejitve, temveč na računih popravkov vrednosti dvomljivih in nedonosnih naložb oziroma terjatev zaradi oslabitve v aktivni bilance stanja. Naložbe v vrednostne papirje, naložbe v kapital, naložbe v lastne delnice ter eskontirane menice se vrednotijo v skladu z opredelitvami v slovenskih računovodskih standardih in se izkazujejo po pošteni oziroma odplačani vrednosti.

Učinki prevrednotenja zaradi okrepitev se izkazujejo kot posebni prevrednoteni popravki kapitala, odhodki zaradi oslabitve pa se izkažejo kot prevrednoteni finančni odhodki in vplivajo na znižanje poslovnega izida. Spremenjeni računovodski standardi so odpravili revalorizacijo, zato se je ob prehodu na nove računovodske standarde revalorizacijski popravek kapitala iz leta 2001 prenesel na splošni prevrednoteni popravek kapitala (Letno poročilo BS, 2003, str. 41).

3.4.2 Velikost bančnega sektorja

V obdobju od leta 1991 do 2001 se je velikost bančnega sektorja, merjena s skupno bilančno vsoto, realno povečala za 166 %, kar pomeni, da je bilančna vsota vseh bank konec leta 2001 znašala 4282 milijard tolarjev, torej je bil njen delež skoraj 94 % BDP Slovenije (Košak, 2002, str. 53). V letu 2002 se je bilančna vsota bančnega sistema povečala, vendar pa je bila rast v primerjavi z letom 2001 (uvredba evra) bolj umirjena. Ob koncu leta je bilančna vsota znašala 4537,2 milijarde SIT, kar pomeni 17,1-odstotno rast (realno 9,1 %). Nominalne stopnje rasti bilančne vsote so se gibale med –13,5 % in 60,0 %. Dve banki sta imeli ob koncu leta 2002 nižjo bilančno vsoto kakor ob koncu leta 2001.

Na neizkoriščen potencial nadaljnje rasti bančnega sektorja kaže globina finančnega posredništva, merjena z deležem bilančne vsote v BDP. V obdobju takoj po osamosvojitvi Slovenije je bila ta vrednost, torej razmerje med bilančno vsoto in BDP, le 61,3 %. Ugotovljena nizka vrednost parametra pa se je v celotnem prihodnjem obdobju postopoma povečevala, in sicer za dve odstotni točki na leto, tako da je konec devetdesetih let dosegla 75,7 %. Naraščanje kazalnika globine finančnega posredništva se je nadaljevalo v letu 2000, ko je bilančna vsota bančnega sektorja dosegla 81,4 %, leta 2001 je ta parameter dosegel že 85,2 %. V letu 2002 je kazalnik globine finančnega posredništva znašal 86,9 %. Možnosti za nadaljnjo rast bančnega sektorja je veliko, saj Slovenija ne zaostaja le za manj razvitimi članicami Evropske unije, temveč tudi za nekaterimi kandidatkami za vstop v Evropsko unijo (Poročilo o razvoju, 2003, str. 160).

Tabela 8: Povprečna bilančna vsota glede na BDP (v mio SIT)

	2000	2001	2002
Povprečna bilančna vsota bank	2.925.937	3.505.317	4.216.394
BDP v tekočih cenah	4.222.400	4.740.995	5.284.501
Povprečna bilančna vsota / BDP v %	69,3	73,9	79,8

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

Kljub očitno še precejšnjim možnostim za nadaljnjo rast bančnega sektorja pa se je treba zavedati dejstva, da lahko konkurenca tujih bank pa tudi konkurenca tujih bančnih finančnih posrednikov povzročita poslabšanje naraščanja razmerja med bilančno vsoto in BDP ali celo njegovo ustalitev na nižjih ravneh, kot bi jih pričakovali zgolj na podlagi primerjave z vrednostmi enakih kazalnikov v državah Evropske unije.

3.4.3 Koncentracija bančnega sektorja

Stopnja koncentracije bančnega sistema se v obdobju 1995 do 2002 ni občutneje spremenila. To pomeni, da so bile v procesih konsolidacije udeležene predvsem manjše banke, ki so bile priključene večjim bankam ali pa so prenehale obstajati zaradi drugih vzrokov (Košak, 2002, str. 54). Stopnja koncentracije, merjena z bilančno vsoto sedmih največjih bank, je znašala v obdobju do leta 2001 okrog 73 %. V letu 2001 se je zaradi pripojitev ta stopnja povečala na 79,7 %. Leta 2002 se je tržni delež sedmih največjih bank zaradi povečanja tržnega deleža peti, šesti in sedmi banki povečal na 80,5 %, relativno visoka koncentracija pa se s procesi konsolidacije le še krepi.

Tržni delež največje banke v Sloveniji, merjen z nekonsolidirano bilančno vsoto, je ob koncu leta 2002 znašal 35,3 %, skupaj s tremi hčerkami pa 39,1 %, kar je približno enako kakor konec leta 2001. V primerjavi s koncem leta 2001 se je znižal tržni delež treh največjih bank zaradi zmanjšanja tržnega deleža banke SKB.

Tabela 9: Bilančne vsote, nominalna rast in tržni deleži največjih bank

BANKA	Bilančna vsota v mio SIT		Nominalna rast v %		Tržni delež v %	
	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2001	31.12.2002
NLB	1.376.656	1.600.150	50,2	16,2	35,5	35,3
NKBM	447.175	517.538	26,1	15,7	11,5	11,4
Abanka	253.996	389.273	35,8	53,3	6,6	8,6
SKB	365.616	360.095	19,2	-1,5	9,4	7,9
Banka Koper	233.960	282.116	23,5	20,6	6,0	6,2
Banka Celje	224.270	275.658	22,2	22,9	5,8	6,1
Gorenjska Banka	189.445	227.130	29,6	19,9	4,9	5,0
Skupaj največjih 7 bank	3.091.118	3.651.961	35,3	18,1	79,7	80,5
VSE BANKE SKUPAJ	3.876.768	4.537.784	24,0	17,1	100,0	100,0

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

V zadnjem času prihaja tudi do povezovanja bančnega in zavarovalniškega sektorja, kar omogoča večje učinke sinergije. V razmerah majhnega finančnega trga je to do neke mere razumljivo, saj bi imelo veliko število premajhnih finančnih institucij omejene možnosti diverzifikacije svojih naložb, zato je vzpostavitev finančnega sistema z nekaj enakovrednimi ponudniki finančnih storitev bolj smiselna.

Razvoj slovenskega finančnega trga pa vendarle zaostaja za razvojem slovenskega gospodarstva in za razvojem celotne države (Veselinovič, 2001, str. 81). Če bi bil slovenski finančni trg bolj razvit, bi si Slovenija kot država lahko izboljšala že zdaj relativno visoko in stabilno stopnjo rasti.

3.5 STRUKTURA NALOŽB IN OBVEZNOSTI BANČNEGA SEKTORJA

3.5.1 Struktura premoženjske bilance po sektorjih

Banka mora velikost svojega poslovanja uskladiti tako, da obseg jamstvenega kapitala dosega najmanj 8 % zneska celotne aktive in aktivnih izvenbilančnih postavk, razporejenih in ponderiranih po stopnjah rizičnosti. Kot velik kredit se šteje vsak kredit, druga terjatev in jamstvo dano enemu posojilojemalcu, ki presega 15 % jamstvenega kapitala banke. Skupni znesek vseh kreditov, drugih terjatev in jamstev do enega posojilojemalca ne sme presegati 25 % jamstvenega kapitala banke in skupni znesek vseh velikih kreditov ne sme presegati jamstvenega kapitala banke.

Tabela 10: Glavne postavke bilance stanja bank

	Znesek v mio SIT		Delež		Nominalna rast*		Realna rast*
	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2001	31.12.2002	2001/2000	2002/2001	2002/2001
Denar na računih CB	206.225	143.308	5,3	3,2	109,1	-30,5	-35,2
Kreditni bankam	396.245	373.390	10,2	8,2	8,7	-5,8	-12,1
Kreditni nebankam**	1.913.914	2.168.068	49,4	47,8	17,0	13,3	5,7
kreditni gospodarstvu	1.167.066	1.280.631	30,1	28,2	24,4	9,7	2,4
kreditni gospodinjstvom	521.135	562.862	13,4	12,4	7,7	8,0	0,8
kreditni državi	159.075	215.992	4,1	4,8	5,4	35,8	26,7
kreditni ostalim	66.638	108.583	1,7	2,4	7,1	62,9	52,0
Vrednostni papirji	1.109.316	1.546.902	28,6	34,1	39,9	39,4	30,1
Druga aktiva	251.067	306.116	6,5	6,7	7,4	21,9	13,7
SKUPAJ AKTIVA	3.876.768	4.537.784	100,0	100,0	24,1	17,1	9,2
Dolgovori do bank	452.765	567.014	11,7	12,5	13,6	25,2	16,8
Dolgovori do nebank**	2.761.651	3.148.492	71,2	69,4	28,0	14,0	6,4
dolgovori do gospodarstva	517.744	604.050	13,4	13,3	17,2	16,7	8,8
dolgovori do gospodinjstev	1.756.177	1.978.294	45,3	43,6	35,8	12,6	5,1
dolgovori do države	151.533	207.533	3,9	4,6	-11,5	37,0	27,8
dolgovori do ostalih	331.197	358.615	8,5	7,9	32,1	8,3	1,0
Dolžniški VP	110.996	176.483	2,9	3,9	59,9	59,0	48,3
Druge obveznosti	209.329	265.324	5,4	5,8	14,4	26,7	18,2
Kapital	342.028	380.470	8,8	8,4	8,0	11,2	3,8
SKUPAJ PASIVA	3.876.768	4.537.784	100,0	100,0	24,1	17,1	9,2

* podatki so v %

** pri nebankah je mišljeno, kot stranke, ki niso banke

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

3.5.1.1 Obveznost in terjatve do nefinančnega sektorja

Bančni sistem je najbolj izpostavljen do podjetji in prebivalstva. Obveznosti do strank, ki niso banke, so se v letu 2002 povečali za 14,0 % (6,3 % realno), realna rast pa je v primerjavi z letom 2001 bistveno manjša in je bolj primerljiva z obdobjem od 1998 do 2000, ko zaradi uvedbe evrogotovine ni bilo povečanega pritoka deviz.

Trend rasti vlog gospodarstva se nadaljuje, vendar pa je bila rast, predvsem zaradi pritokov iz tujine, bolj izrazita na deviznem kakor na tolarskem delu. Rast vlog gospodinjstev se je po visoki rasti v letih 2000 in 2001 v letu 2002 počasi umirila, kar je posledica alternativnih oblik varčevanja (vzajemni investicijski skladi).

Obseg kreditov strankam nedenarnega sektorja se je v letu 2002 povečal za 13,3 % (5,7 % realno), kar predstavlja najmanjšo realno rast v obdobju od 1999 do 2001. Ekspanzija kreditiranja gospodarstva se je v letu 2002 ustavila in je znašala le 9,7 %. Pri kreditih gospodinjstvom se je trend zmanjševanja naložb začel po letu 1999 z uvedbo davka na dodano vrednost. Banke so v večjem obsegu kakor v letu 2001 kreditirale državo, saj se je zadolževanje države v tujini nadomestilo z domačimi viri. Kreditiranje tujih oseb se je močno povečalo, in sicer kot posledica spodbujanja izvoza v tujino (predvsem na območje nekdanje Jugoslavije, Češke in ZDA) ter kreditiranja družb, katerih ustanovitelji so domače družbe (Letno poročilo Banke Slovenije, 2003, str. 43).

3.5.1.2 Obveznost in terjatve do denarnega sektorja

Medbančni depoziti so najpomembnejši segment denarnega trga. V letu 2001 je bilo med bankami sklenjeno za 301 milijardo tolarjev prometa. Prevladovali so posli z ročnostjo do enega meseca, katerih delež je dosegel 64 %.

Dolgovi bank so se v letu 2002 povečali za 25,2 %, saj se nadaljuje trend povečevanja deleža dolgov do tujih bank, ki je v letu 2002 predstavljal že 79,2 % vseh dolgov do bank in za 15,5-krat so porasli tudi dolgovi do Banke Slovenije. Dolgovi do domačih bank pa so se zmanjšali za 6 %. Banke so v nasprotju z letom 2001, ko so izdajale predvsem kratkoročne vrednostne papirje, v letu 2002 odločale za izdajanje dolgoročnih vrednostnih papirjev (Letno poročilo Banke Slovenije, 2003, str. 43).

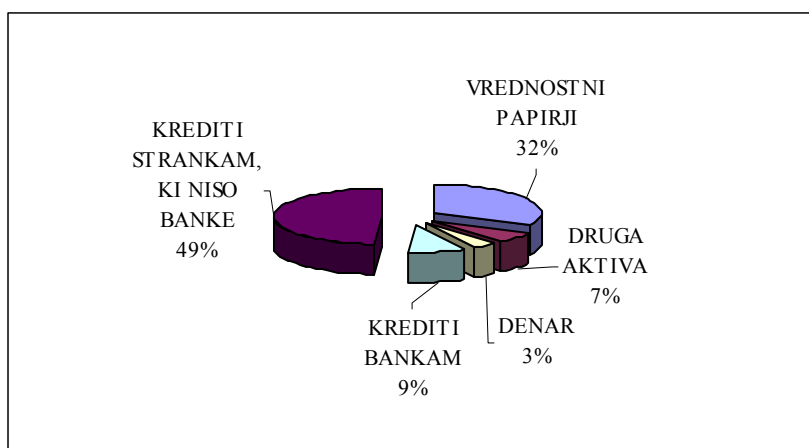
Ena od značilnosti strukture naložb bančnega sektorja v drugi polovici zadnjega desetletja je bilo povečanje terjatev do denarnega sektorja, zlasti naložb v vrednostne papirje centralne banke. Centralna banka je te vrednostne papirje uporabljala za sterilizacijo prilivov tujega kapitala v državo. Rast iz leta 2001 se je nadaljevala tudi v letu 2002, ko so se naložbe v vrednostne papirje države povečale za 19,7 %, medtem ko so se naložbe v druge vrednostne papirje (predvsem vrednostne papirje domačih izdajateljev) povečale za 18,6 %. Zaradi povečanja deleža terjatev do centralne banke prihaja do učinka izrivanja, ki do določene stopnje zavira nadaljnji razvoj finančno posredniške funkcije bančnega sektorja (Košak, 2002, str. 55).

3.5.1.3 Bančni kapital

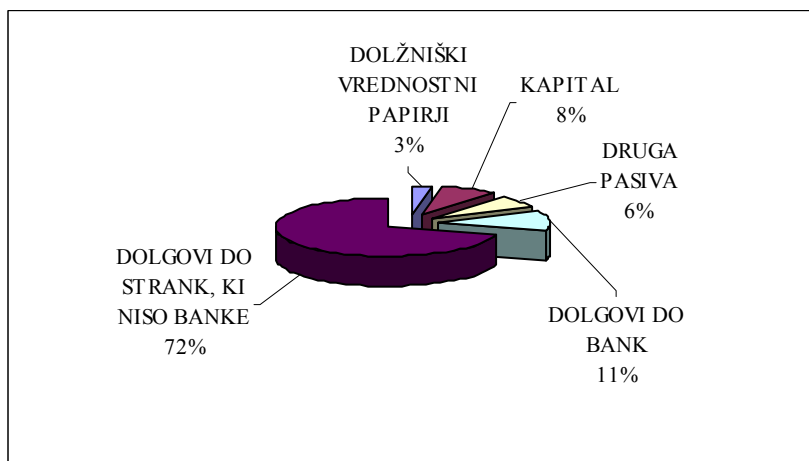
Na strani bančnih obveznosti je ena od pomembnih postavk bančni kapital. Kazalnik kapitalske ustreznosti je eden najpomembnejših kazalnikov varnosti in solidnosti bančnega poslovanja. Delež kapitala v bilančni vsoti je v letu 1994, ko so bili sprejeti in uveljavljeni takrat novi mednarodno usklajeni standardi za kapitalsko ustreznost bank, znašal 17,5 % (Košak, 2002, str. 56). Zaradi izboljševanja kakovosti naložb in zaradi povečane kreditne aktivnosti bank se je delež kapitala v bilančni vsoti zmanjševal in leta 2002 dosegel 8,4 %, kar je najnižja raven do tedaj. Kljub temu da banke še izpolnjujejo zahteve o kapitalski ustreznosti, hitro rastoče banke z bolj ambicioznimi načrti o nadaljnji širitvi poslovanja že občutijo problem pomanjkanja kapitala.

Slika 1: Sestava bilančnih virov sredstev in naložb 31.12.2002

a) Naložbe bančnega sektorja

b) Terjatve bančnega sektorja

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

3.5.2 Ročnostna struktura bančnih vlog prebivalstva

Eden pomembnejših kazalnikov zaupanja v bančni sistem in kazalnikov stabilnosti domače valute je spreminjanje ročnosti bančnih vlog. V strukturi ročnosti vlog nebančnega sektorja se povečuje delež dolgoročnih vlog. Na rast kratkoročnih vlog je vplivalo predvsem povečanje vlog z ročnostjo od 90 dni do 1 leta, medtem ko so se vloge z ročnostjo do 90 dni v primerjavi z letom 2001 zmanjšale. V preteklosti so igrale zelo močno vlogo vpogledne vloge, saj so v letu 1992 znašale skoraj 24 %, po tem letu pa se je njihov delež začel zniževati in se je ustavil na dobrih 16 % vseh vlog v letu 2001. V letu 2002 so se vpogledne vloge po posameznih segmentih nekoliko povečale, vendar njihova rast ni bila tako visoka kakor pri ostalih ročnosti.

Sestava ročnosti kreditov nebančnega sektorja se zadnja leta spreminja v prid dolgoročnih kreditov in ta premik je bil še posebej izrazit v zadnjem letu (razmerje med kratkoročnimi in dolgoročnimi krediti je bilo leta 1995 59:41, leta 2001 je znašalo 57:43 in leta 2002 doseglo 54:46). Kratkoročni krediti so se v letu 2002 zvišali za 6,8 %, rast dolgoročnih kreditov pa je bila 22,0 % (Letno poročilo BS, 2003, str. 44).

Pozitivne spremembe v ročnosti strukturi vlog v zadnjih letih je mogoče pripisati uvajanju nekaterih novih oblik namenskega varčevanja, ki so spodbudile dolgoročno varčevanje. Vsekakor pa se bodo morale banke tudi v prihodnosti prizadevati za izboljšano ročnostno strukturo vlog v smislu nadaljnjega povečevanja deleža dolgoročnega varčevanja.

3.5.3 Valutna struktura premoženjske bilance bank

Značilnost poslovanja slovenskih bank je, da imajo med svojimi aktivni naložbe in med svojimi pasivi obveznosti, ki niso denominirane v domači valuti. Pri strukturi bančnih naložb in obveznosti se odsevajo spremembe v pariteti domačih in tujih obrestnih mer, še posebno v zadnjih letih, ko so bile bistveno odpravljene formalne ovire za pretok kapitala. Spremembe v valutni strukturi na aktivni in pasivni strani bilance so posledica zaostajanja rasti tečaja za stopnjo rasti temeljne obrestne mere. Pri strankah nebančnega sektorja to povzroča zadolževanje v tuji valuti in varčevanje v domači valuti (rast deviznih kreditov strankam nebančnega sektorja je bila 44,3 %, kar predstavlja najvišjo rast v zadnjih štirih letih, kar je posledica upočasnjene in predvidljive rasti deviznega tečaja).

Trend zniževanja deleža povprečne devizne pasive v celotni pasivi bank iz leta 2001, ko je znašal 34,7 %, se je v letu 2002 nadaljeval in je dosegel 34,4 %. Povprečni delež devizne aktive je v letu 2002 malenkostno upadel v primerjavi z letom poprej in dosegel 33,7 %. Banke so imele leta 2002 za 2,1 % več deviznih virov sredstev kakor naložb, kar pomeni, da so imele banke neto kratko pozicijo v tujih valutah (Letno poročilo BS, 2003, str. 44-45).

3.6 DONOSNOST IN UČINKOVITOST BANK

3.6.1 Izkaz poslovnega izida

Uvedba novih slovenskih računovodskih standardov je prinesla nekatere spremembe pri izdelavi izkaza poslovnega izida za leto 2002 in tako so podatki za leto 2001 vsebinsko prilagojeni novim postavkam⁶. Na ta način sta zagotovljeni večja preglednost ter vsebinska primerljivost posameznih vrst prihodkov in odhodkov v izkazu poslovnega izida za leto 2002.

Tabela 11: Glavne postavke prirejenega izkaza uspeha bank

	Znesek v mio SIT		Delež v %		Nominalna rast v %	
	2001	2002	2001	2002	2001/2000	2002/2001
Neto obresti	115.930	143.019	66,9	63,9	-8,1	23,4
Neto opravnine	41.523	53.794	24,0	24,0	9,7	29,6
Neto finančni posli	20.805	21.196	12,0	9,5	44,1	1,9
Neto ostalo	-5.080	5.789	-2,9	2,6	-38,0	-214,0
Bruto dohodek	173.179	223.798	100,0	100,0	1,7	29,2
Operativni stroški	112.949	133.494	65,2	59,6	12,5	18,2
stroški dela	53.181	65.951	30,7	29,5	9,2	24,0
Neto dohodek	60.230	90.304	34,8	40,4	-13,7	49,9
Neto rezervacije in neto odpisi	-44.783	-44.183	-25,9	-19,7	20,3	-1,3
Rezultat pred obdavčitvijo	15.447	46.121	8,9	20,6	-52,6	198,6
Rezultat po obdavčitvi	1.926	29.606	1,1	13,2	-90,3	1437,6

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

Doseženi rezultat poslovanja bank v letu 2002 je boljši v primerjavi z rezultati iz preteklih let. Leto 2002 so banke zaključile z dobičkom pred obdavčitvijo v višini 46,1 milijarde SIT in razen treh bank, ki so beležile izgubo, so preostale banke realizirale pozitivni poslovni rezultat. V primerjavi z letom 2001 je bil rezultat boljši za 30,6 milijarde SIT (brez upoštevanja izgube večje banke v višini 19,5 milijarde SIT), kar je delno tudi posledica sprememb slovenskih računovodskih standardov, ki ne zahtevajo več obvezne revalorizacije kapitala⁷.

Zaslужek bank iz neto obresti je v letu 2002 znašal 143,0 milijarde SIT. V primerjavi z letom poprej so se neto obresti povečale za 14,8 % oziroma za 27,0 milijarde SIT, kar lahko pripišemo hitrejši rasti prihodkov od obresti. Neto opravnine so zabeležile še intenzivnejšo rast, realno so zrasle za 20,5 %, tako da znaša zaslužek iz le-teh 53,8 milijarde SIT. Skromnejši zaslužek bank je bil v letu 2002 iz neto finančnih poslov, saj je realno upadel za

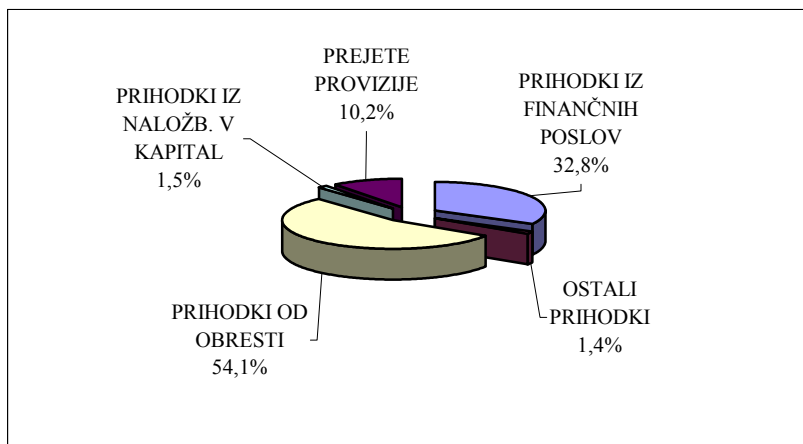
⁶ Posamezne vrste prihodkov in odhodkov (obresti, tečajne razlike) za leto 2001 so dopolnjene z ustreznimi postavkami revalorizacijskih prihodkov in revalorizacijskih odhodkov, ki so se po starih računovodskih standardih izkazovale v revalorizacijskem izidu. Preostala razlika iz revalorizacijskega izida 2001 je izkazana v neto znesku v postavki izrednih odhodkov za prevrednotovalni popravek kapitala (Letno poročilo Banke Slovenije, 2003, str. 37).

⁷ Splošno prevrednotenje kapitala se po novem opravi le v primeru, da bi bila rast evra v preteklem poslovnem letu višja od 5,5 %.

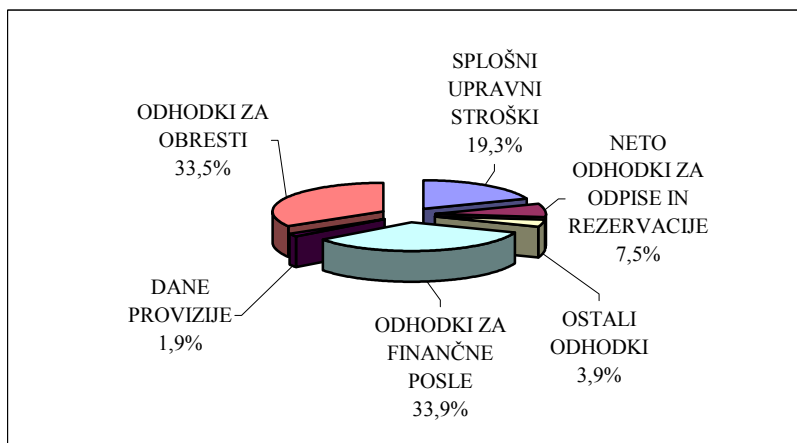
5,2 %, predvsem zaradi na novo vključene postavke tečajnih razlik. Postavka neto ostalo, ki vsebuje druge poslovne prihodke, izredne prihodke, druge poslovne odhodke in izredne odhodke, je bila zaradi visokih izrednih odhodkov za prevrednotenje kapitala v višini 20,6 milijarde SIT v letu 2001 negativna, medtem ko je bila leta 2002 višja za 10,8 milijarde SIT in je znašala 5,8 milijarde SIT. Bruto dohodek bank je v letu 2002 znašal 223,8 milijarde SIT, pri čemer je bilo 59,7 % porabljenih za pokrivanje operativnih stroškov, 19,7 % za neto rezervacije, preostalih 20,6 % bruto dohodka pa predstavlja dobiček bank pred obdavčitvijo. Koeficient, ki kaže delež operativnih stroškov v bruto dohodku bank, se pogosto uporablja kot mera učinkovitosti bančnega poslovanja. V primerjavi z letom 2001 so operativni stroški realno porasli za 9,9 %, kar kaže na izrazitejšo rast, predvsem zaradi stroškov dela, ki so v opazovanem obdobju realno porasli za 15,3 %. Intenzivnejšo rast je moč opaziti tudi pri stroških storitev. Neto dohodek bank je bil v letu 2002 za 39,5 % realno višji kakor leto poprej. Banke so v letu 2002 oblikovale 44,2 milijarde SIT neto rezervacij in njihova raven je bila približno enaka kot leto poprej (Letno poročilo Banke Slovenije, 2003, str. 41).

Slika 2: Sestava bančnih prihodkov in odhodkov

a) bančni prihodki

b) bančni odhodki

Vir: Letno poročilo BS, 2003.

3.6.2 Kazalci učinkovitosti poslovanja bank

Osnovni cilj poslovanja bank je maksimiranje tržne vrednosti enote lastniškega kapitala. S teoretičnega vidika je tako najprimernejši kazalec uspešnega poslovanja banke cena delnice, ki je na eni strani odvisna od pričakovane donosnosti, po drugi strani pa od velikosti tveganja.

Banke želijo dosežati čimbolj optimalno razmerje med donosom in tveganjem, to pomeni takšno strukturo naložb, ki bo prinašala najvišjo možno donosnost pri določeni stopnji tveganja. Ker pa večina delnic bank ni predmet trgovanja na mednarodnih in domačih trgih, njihova tržna vrednost ni znana, zato namesto nje uporabljamo za merjenje uspešnosti poslovanja bank različne kazalce učinkovitosti.

Najpomembnejši kazalec je donosnost lastniškega kapitala (ROE) in je izračunan kot razmerje med čistim dobičkom in povprečno knjižno vrednostjo lastniškega kapitala. Drugi pomembni kazalec učinkovitosti poslovanja bank je donos na povprečno aktivo (ROA) in se izračuna kot razmerje med čistim dobičkom in povprečno bilančno vsoto.

Donos na povprečno aktivo je v letu 2001 znašal 0,4 %, kar je najnižja vrednost tega kazalca v zadnjih sedmih letih. V obdobju od 1995 do 2000 se je namreč dobiček gibal med 0,8 % in 1,2 % povprečne aktive. Ob neupoštevanju banke, ki je v letu 2001 poslovala z visoko izgubo, je bil donos bank na povprečno aktivo v letu 2001 1,1 %. Donos lastniškega kapitala je v letu 2001 znašal 4,8 % (Letno poročilo Banke Slovenije, 2002, str. 50). Kazalci donosnosti v letu 2002 so zaradi višjega dobička bank odstopali od kazalcev za leto 2001 in so ugodnejši. Najopaznejši dvig je v delu donosa na kapital, ki je višji zaradi večjega dobička bank (zaradi počasnejše rasti kapitala in zaradi opustitve splošnega prevrednotenja kapitala).

Obrestna marža, ki je uveljavljena mera učinkovitosti in uspešnosti bančnega poslovanja in je izražena kot razmerje med neto obrestmi in povprečno bruto obrestno aktivo, se je leta 2001 po večletnem zadrževanju na ravni med 4 % in 5 % znižala na 3,6 %. V 2002 se ni bistveno spremenila v primerjavi z letom 2001. Kljub temu je takšna obrestna marža še vedno višja od obrestnih marž v bančnih sistemih zahodnoevropskih držav, kjer so njene vrednosti v najučinkovitejših bančnih sistemih celo nižje od 2 % (Letno poročilo Banke Slovenije, 2003, str. 41).

3.7 ELEKTRONSKO BANČNIŠTVO

Prvi resni poskusi uvedbe novih, sodobnejših, uporabniku prijaznejših, za banko pa cenejših poti, so se pri nas začeli leta 1991, ko je NLB postavila prvi bančni avtomat in v dobrih desetih letih smo bili priča uvedba lepega števila sodobnih tržnih poti, kar je slovensko bančništvo približalo evropskim bankam.

Bančni avtomati so bili med Slovenci hitro sprejeti in danes se s številom bankomatov na milijon prebivalcev že približujemo državam Evropske unije. Uspeh, ki ga je NLB doživela z omenjeno obliko samopostrežnega bančništva, jo je spodbudilo k razvoju kompleksnejše ponudbe, zato so februarja 2001 komitentom ponudili samopostrežne kioske. Ti informacijsko transakcijski terminali ne omogočajo komitentom le dviga gotovine in plačila položnic, temveč so tudi zajeten vir informacij o celotni bančni ponudbi, nudijo pa tudi možnost opravljanja širokega seznama bančnih storitev.

Naslednji korak v elektronskem bančništvu smo doživeli tri leta po uvedbi prvega bankomata z uvedbo telefonskega bančništva. Z možnostjo komuniciranja komitentov neposredno z uslužbencem na drugi strani telefonske žice je zadoščeno potrebam tistih, ki želijo opraviti storitve ob vsakem času in od koderkoli, pri tem pa nočejo poslovati z avtomatskim odzivnikom.

Na globalni trg so slovenske banke stopile s priključitvijo na svetovno računalniško omrežje leta 1999, ko je SKB kot prva slovenska banka ponudila bančne storitve tudi prek spletnih strani. Danes tovrstne usluge ponujajo domala vse slovenske banke. Lepo prihodnost ima tudi mobilno bančništvo, saj danes uporablja mobilni telefon že vsaj dve tretjini Slovencev in tako je potencialno število strank, ki bi jih banke lahko dosegle po teji poti, zelo veliko.

Na področju elektronskega bančništva sta največ naredili banki NLB in SKB. Prva prednjači po številu in prometu na bančnih avtomatih ter z dosežki v telefonskem bančništvu, druga pa je začela razvijati telebanking storitev prek javnega videotekstnega omrežja »Vinet« v času, ko internet še ni bil v splošni uporabi. V Sloveniji imajo že skoraj vse banke svojo stran na svetovnem spletu, velika večina med njimi pa ponuja tudi pravo internetno bančništvo.

3.8 RAZVOJNI TRENDI V ZADNJIH LETIH IN PREDVIDENO DOGAJANJE V PRIHODNJE

V slovenskem bančnem sektorju so se od začetka devetdesetih let zgodile precejšnje spremembe, preoblikovanje bančnega sektorja pa še vedno poteka. Mnoge institucionalne spremembe, kot so prenos plačilnega prometa v bančno okolje, razvijanje denarnega trga (na primer oblikovanje sekundarnega trga za zakladne menice), uvedba slovenske medbančne obrestne mere, odprava indeksacije, načrtovane spremembe pri davčni obravnavi bančnih vlog ipd., bodo za večino bank pomenile dodatno spodbudo za izboljšanje učinkovitosti poslovanja in povečanje konkurenčnosti.

V prihodnjih letih lahko pričakujemo nadaljnjo konsolidacijo v bančnem sektorju, ki bo med drugim določena tudi z naslednjimi dejavniki:

- nadaljevalo se bo združevanje v bančnem sektorju in posledično se bo povečala tržna koncentracija, kar bo pomenilo zmanjševanje števila bank in podružnic;
- vstop novih tujih bank, ki bodo poskušale prodreti na trg prek prevzemov obstoječih bank;
- večja konkurenčnost na trgu bančnih storitev, ki ne bo prihajala zgolj iz samih bank, pač pa večinoma tudi od nebančnih finančnih institucij (na primer vzajemni skladi, pokojninski skladi ipd.);
- nadaljnje razvijanje in širjenje uporabe novih prodajnih poti, ki temeljijo na novih tehnologijah.

Konsolidacija bančnega sektorja še ni končana, in kot kaže bo Slovenija vstopila v Evropsko unijo z nekonsolidiranim finančnim sistemom. Zelo verjetno je, da bodo velike banke iz zahodnoevropskih držav z vstopanjem v slovenski bančni prostor postavljale nove standarde glede stroškovne učinkovitosti, raznolikosti bančnih produktov in njihove kakovosti, čeprav dosedanje izkušnje z bankami v pretežno tuji lasti v tem pogledu niso bile najbolj spodbudne, predvsem zaradi njihovega pasivnega prilagajanja razmeram v sektorju (Štiblar, 2001, str. 3).

Banke bodo morale pri preoblikovanju svojega poslovanja nastopati bolj aktivno, če bodo želele povečati učinkovitost in na novo bodo morale definirati svoje ciljne trge in komitente. Še posebno za majhne banke je malo verjetno, da bi bile sposobne učinkovito tekmovati na vseh področjih bančnega poslovanja, pač pa bodo morale najti tržne niše, kjer bodo lahko ponudile storitve v skladu z zahtevami in pričakovanji njihovih komitentov. V kolikšnem obsegu bodo pri tem uspešne, bo odvisno od njihove prilagodljivosti, kreativnosti ter spretnosti in znanja njihovega managementa.

4. EU, EMU IN POSLEDICE ZA SLOVENSKE BANČNI SEKTOR

Slovenskim bančnikom, strateškim lastnikom bank in regulatorjem se ob približevanju vstopa Slovenije v Evropsko unijo vse močnejše postavljajo vprašanja, s katerimi se bodo morale banke ubadati v tem desetletju. Deregulacija trgov, globalizacija in strateški vpliv informacijske tehnologije na bančništvo so povzročili dramatične spremembe v strukturi bančne industrije. Gonilna sila je digitalna tehnologija, ki prinaša nove tržne poti, proizvode in stranke. Jedro teh sprememb je elektronsko bančništvo, ki je omogočilo vstop novim konkurentom, katerih osnovna dejavnost ni finančno posredništvo, tako da imajo banke opravka s konkurenti, za katere v preteklosti sploh niso vedele, da obstajajo. Nova ekonomija zahteva od bank korenito spremembo kulture.

V zadnjih letih nastajajo v Evropi velike spremembe. Uvedba evra je močno vplivala na poslovanje bank (bistveno se bo spremenilo financiranje evropskih podjetji), povečuje se konkurenca med bankami in nadaljuje se koncentracija in konsolidacija evropske bančne industrije. Poglavitni motiv za prevzem ali združitev bank je zmanjšanje stroškov, povečanje kapitala s ciljem povečanja vrednosti banke za delničarje in uresničitev ekonomije obsega ter ekonomije ponudbe raznovrstnih storitev.

Vstop Slovenije v Evropsko unijo in zlasti še v Evropsko monetarno unijo bo slovenskim bankam omogočil hitrejšo avtonomno rast. Pričakovana hitrejša rast bruto domačega proizvoda naj bi pomembno povečala priložnosti financiranja in nasploh finančnega posredništva. Tudi možnost kreditne ekspanzije se bo povečala na račun sprostitev naložb, ki jih sedaj banke v bolj ali manj likvidni obliki držijo zaradi ohranjanja deviznega minimuma in višje obvezne rezerve. Delovanje v okolju Evropske unije in Evropske monetarne unije bo ugodno vplivalo na oceno tveganosti slovenskih bank in na bančna tveganja, saj bo slovenski bančni sektor deloval v bolj stabilnem okolju. Banke bodo delovale na bolj likvidnem mednarodnem trgu z večjo valutno stabilnostjo. Zaradi določb druge evropske bančne direktive bodo banke lažje vstopale na sosednje, čezmejne trge.

Vsi ti elementi bodo ugodno vplivali na konkurenčnost slovenskih bank v evropskem in domačem okolju, kjer pa se bo pomembno zaostрила konkurenca. Višja stopnja konkurence bo posledica povečane prisotnosti bank iz tujine zaradi pospešene notranje internacionalizacije evropskega bančnega prostora⁸, zmanjšanja deželnega tveganja Slovenije, okrepljene kreditne in druge ponudbe bank iz tujine in predvsem zaradi spremembe ekonomskega okolja. Ob vstopu Slovenije v EU bosta raven obrestnih mer in stopnja inflacije višji od evropske ravni, nadaljevala se bo odprava inflacije z zniževanjem inflacijskih dobičkov in internacionalizacija lastništva slovenskih podjetji tudi z uporabo storitev mednarodnih bank. Proračunski primanjkljaj se bo financiral na evrotrgih, zniževali

⁸ Po pričakovanjih Evropske centralne banke se v prostoru EMU povečuje po stopnji 20 do 25% na leto (Tomaž, 2001, str.86).

se bodo prihodki do valutnih tveganj in plačilnega prometa itd. Tako bodo imele slovenske banke slabši izhodiščni konkurenčni pa tudi dohodkovni položaj (Tomaž, 2001, str. 86).

Restrukturiranje finančne industrije, ki ga označujemo kot procese s katerimi finančni posredniki prek lastniških sprememb dosegajo kontrolo na trgu se kažejo v obliki združitvev, sovražnih prevzemov, reorganizaciji, prodaj delov bančne aktive, itd. Ti procesi so v Evropski uniji vsesplošni in praktično končani. V manjših članicah Evropske unije, s katerimi se primerjamo, kot so Finska, Portugalska in Irska, imata dve največji banki 70- do 80-odstotni tržni delež. Nizozemska, ki je tudi oblikovala močno poslovno banko na nacionalni ravni z visoko koncentracijo, saj delež petih največjih bank presega 80 odstotkov.

Proces restrukturiranja slovenskega bančnega sektorja pa kaže, da konkurenčna raven od leta 1993 nikoli ni presegla začrtanega cilja minimalne konkurenčnosti. Tako ni pravilne koncentracije, s katero bi se slovenski bančni prostor uravnotežil in uspostavil pravilno stopnjo konkurence. Čeprav procese restrukturiranja utemeljujejo tudi s povečanjem učinkovitosti poslovanja, pa mnoge študije o učinkih ekonomije obsega poslovanja v bančništvu in zavarovalništvu, ki so bile opravljene v Evropski uniji, kažejo, da se učinki ekonomije obsega z večanjem velikosti banke najbolj kažejo pri majhnih bankah (z bilančno vsoto do 100 mio USD) in pri srednje velikih bankah (med 1000 mio in 5 mio USD), pri velikih bankah pa empirično ni zaznati stroškovnih učinkov združitvev (Tomaž, 2001, str. 86). Glede na sedanjo velikost slovenskih bank (bilančne vsote prvih sedmih bank posamično ne presegajo 5 mio USD) imajo torej le te še možnosti dosegati večjo učinkovitost.

Slovenske banke morajo postati mnogo večje kot so sedaj, saj premajhne ne morejo učinkovito servisirati slovenskega gospodarstva doma in v poslih s tujino. Možni so sicer sindicirani krediti in delovanje v okviru bančnih konzorcijev, vendar v mednarodnem poslovanju banki zmanjka kritične mase, samo sindiciranje oziroma konzorcijsko sodelovanje pa povzroča dodatne nezaželene stroške. Majhnost celotnega slovenskega bančnega sektorja je najbolj opazna v mednarodni primerjavi z nekaterimi znanimi bankami. Bilančna vsota celotnega slovenskega bančnega sistema je v primerjavi z največjimi evropskimi bankami še vedno zanemarljivo majhna, saj na primer predstavlja okrog 2 % bilančne vsote Deutsche Bank, le 4 % bilančne vsote BNP Paribas SA in 8 % bilančne vsote Bank Austria Creditanstalt (BA-CA). Med bankami majhnih in manj razvitih članic EU je irska banka AIB štirikrat večja kot slovenski bančni sektor, največji grški in portugalski banki pa sta trikrat večji (Štiblar, 1999, str. 31).

Raven produktivnosti slovenskih bank dosega približno eno tretjino ravni produktivnosti razvitih tržnih gospodarstev, zato ker majhne banke na izkoriščajo kapitala in delovne sile dovolj učinkovito (Štiblar, 1997, str. 82). Tudi kazalniki razvoja finančnega sektorja odsevajo precejšnje odstopanje med Slovenijo in EU, kajti kazalnik globine finančnega posredništva za Slovenijo v letu 2002 znaša 86,9 %, manj kot polovico povprečja EU, ki je v letu 2001 doseglo 260 %. Kazalnik ekonomičnosti je v Sloveniji primerljiv z bankami v EU, vendar se deleži stroškov v dohodku v svetu (zaradi globalizacije, prevzemov in združitve) še znižujejo, tako da bodo morale slovenske banke še znižati stroške (Šega, 2001, str. 115).

Razvoj slovenskega bančništva v bodoče je lepo razvidno iz študije dr. prof. Franja Štiblarja, ki je izvedel regresijsko analizo za slovenski bančni sektor v letu 2005. Iz njegove ocene, modelska napovedi za slovenski bančništvo v 2005, sledijo naslednja dejstva (Štiblar, 2002, str. 26):

- tržna koncentracija (delež prvih petih bank) se bo zmanjšala s 63 % za povprečno 10 odstotnih točk, kar je v skladu z intuitivnimi pričakovanji;
- delež domačega večinskega lastništva vodilnih bank se bo zmanjšal s 66 % za 5 do 35 odstotnih točk, kar je tudi v skladu s pričakovanji;
- povprečna velikost vodilnih bank v Sloveniji (kapital, aktiva, profit) se bo povečala bolj, kot so intuitivna pričakovanja;
- stroškovna učinkovitost (delež stroškov v dohodku) vodilnih bank se bo zaradi zmanjšanja domačega lastništva poslabšala s 56 % na 62 %, kar je proti subjektivnim pričakovanjem;
- koeficient kapitalske ustreznosti naj bi se povečal z 12,6 % v letu 2000 na 14 %, in sicer zaradi večjega deleža tujega lastništva, vendar se subjektivno pričakuje njegova stagnacija;
- obrestna marža naj bi se prevladujoče znižala zaradi večje konkurence, ki se kaže v kreditnem poglobljanju, kar je pričakovano.

Slovenija kot pridružena članica Evropske unije (uradno od 1. februarja 1999) mora kot predpogoj za polnopravno članstvo v Evropski uniji sprejeti njeno zakonodajo. S sprejetjem novega bančnega zakona leta 1999 je slovensko bančništvo postalo usklajeno z evropsko zakonodajo, v njem so namreč upoštewane vse pogloblitve smernice Evropske. Novi bančni zakon je bistveno prispeval k povečanju konkurence, saj je prinesel dve pomembni strateški spremembi, ki zahtevata od slovenskih bank spremenjeno poslovno politiko. Ti dve spremembi sta zniževanje zaščite domačega bančništva in prost vstop tuje konkurence, tujim bankam je namreč dovoljeno ustanavljanje podružnic v Sloveniji brez klasičnega ustanavljanja kapitala.

Reforma bančnega sistema je v Sloveniji načrtovana na področjih regulacije, nadzora ter uskladitve predpisov z evropskimi standardi, precej pa se zamuja na področju vzpostavitve konkurenčne strukture. Finančni sektor je še naprej eden izmed slabše razvitih področjih gospodarstva in Slovenija ne zaostaja le za manj razvitimi članicami Evropske unije, temveč tudi za nekaterimi kandidatki za vstop v Evropsko unijo. Evropska komisija v svojih rednih poročilih o napredku Slovenije pri vključevanju v Evropsko unijo delovanje bančnega sistema ocenjuje kot nedorečeno in mednarodno nekonkurenčno. Kljub uspešnemu zaključku sanacije so po mnenju komisije zaradi pomanjkanja konkurenčnih pritiskov poslovni stroški še vedno visoki, posledično pa bančništvo temeljnih funkcij finančnega posredništva ne opravlja dovolj učinkovito, saj so glede na stopnjo rasti realne obrestne mere za kredite previsoke. Posledica tega so prehodi velikih domačih komitentov k tujim bankam, ki ponujajo cenejše vire.

Slabost slovenskega bančnega sektorja je kot smo videli v njegovi razdrobljenosti. Preveliko število bank v slovenskem prostoru povzroča manjšim bankam težave pri doseganju ekonomije velikosti in širitvi svojih storitev in tako ne morejo učinkovito izkoriščati razpoložljivega kapitala in kadrov. Optimalno število bank v slovenskem bančnem sistemu se giblje od štiri do pet velikih, močnih bank z razvitim medbančnim poslovanjem.

Zavedati se je treba, da bodo v konkurenčnem boju s tujimi bankami preživele le tiste banke, ki bodo imele pripravljeno ustrezno strategijo prilagajanja novim razmeram, ki sta jih povzročila novi bančni zakon in uvedba evra. Strategija prilagajanja mora predvideti tudi oblikovanje novih bančnih storitev, iskanje tržnih niš na področju bančnega sektorja ter proces združevanja in prevzemanja bank.

SKLEP

Bančni sektor Evropske unije je v zadnjih letih soočen z deregulacijo trgov, globalizacijo in strateškim vplivom informacijske tehnologije, ki so povzročili dramatične spremembe v strukturi bančne industrije.

Značilnosti bančnih sektorjev držav članic Evropske unije se po posameznih državah sicer razlikujejo, kljub temu pa so v vseh prisotni podobni trendi. Bančno zakonodajo Evropske unije predstavljajo bančne smernice, najpomembnejši sta prva in druga bančna smernica glede usklajevanja zakonov, predpisov in administrativnih določil, ki se nanašajo na poslovanje bank. Enotni standardi omogočajo izenačevanje konkurenčnih pogojev bančnih sektorjev različnih držav Evropske unije, kar vodi banke v večji konkurenčni boj, v katerem zmagajo le najuspešnejše. To so banke, ki ponujajo nove zanimive storitve, prinašajo dobiček, poslujejo z nizkimi stroški in vse to dosegajo z racionalizacijo poslovanja.

Lastništvo bank v državah članicah je kar primerno, saj so večinski lastniki bank finančne institucije. Država se povsod umika iz bančnih sektorjev in v prihodnosti bi morala v tej smeri tudi nadaljevati. Nefinančne institucije in posamezniki so manjši lastniki, kar je za banke primerno, saj le-ti ne morejo oblikovati trdnega jedra delničarjev. Pogledi na tuje lastništvo bank se v strokovnih krogih razlikujejo, vprašanje pa je, če se mu bo zaradi še vedno trajajočega procesa konsolidacije, ki v zadnjih letih vse pogosteje sega prek meja, sploh še mogoče izogniti.

V Evropski uniji imajo kreditne institucije veliko vlogo pri financiranju poslovanja podjetij. V državah unije je leta 2000 koeficient globine finančnega posredništva dosegel 260 %, kar pomeni, da je vsota bilančnih vsot bank 2,6-krat večja kot BDP. V devetdesetih letih je bilo pri največjih bankah unije opaziti nenehno združevanje in povezovanje s kreditnimi institucijami tako na domačem kot na tujih trgih. Banke so s tem skušale doseči trden položaj na domačem finančnem trgu, zagotoviti pestrejšo ponudbo storitev in povečati svojo prisotnost na mednarodnih trgih, kjer je konkurenca še posebej ostra. Posledica konsolidacije je visoka koncentracija v bančnih sektorjih, saj v skoraj vsaki članici petnajsterice peščica bank obvladuje večino domačega trga.

Finančne institucije so v zadnjih letih glede na potrebe gospodarstva in prebivalstva intenzivno razvijale paleto svojih storitev. Tem potrebam so se prilagajale zelo elastično, kar je povečevalo učinkovitost bančnega sistema, lajšalo poslovanje komitentom banke in pripomoglo k bolj preglednemu poslovanju.

Slovenija se kot majhna država lahko uspešno razvija le kot odprto, navzven usmerjeno gospodarstvo, kar poudarja vse večji pomen internacionalizacije slovenskega gospodarstva in potrebo po vključevanju v evropske integracijske procese. Tako na prihodnji razvoj slovenskega bančnega sektorja vplivajo trendi v svetovnem bančništvu, za Slovenijo kot prihodnjo članico Evropske unije pa je še posebej pomemben razvoj evropskega bančništva.

V slovenskem prostoru proces reorganizacije še ni zaključen, saj le-ta naj bi očistil bančno aktivo in utrdil banke, da bi bile sposobne preživeti v konkurenčnem okolju. Reorganizacija bančnega sistema je kompleksen proces, ki vključuje veliko ukrepov, kot so zmanjševanje vloge državnih bank, razvoj majhnih privatnih bank, vstop tujih bank v slovenski bančni prostor, najpomembnejši med njimi pa je proces sanacije in privatizacije bank.

V letu 1999 je bil sprejet novi Zakon o bančništvu, ki je pripravljen v skladu z obstoječimi in prihodnjimi mednarodnimi obveznostmi Slovenije v odnosu do Evropske unije in Svetovne trgovinske organizacije (WTO). Usklajena ureditev naj bi omogočila zagotoviti zaščito varčevalcev in varnost njihovih vlog ter stabilnost bančnega sistema. Zakon ureja področja, ki se nanašajo na pridružitveni sporazum, saj ukinja vse protekcionistične odločbe.

Z delno privatizacijo največje banke v letu 2002 so se odprle nove možnosti za širjenje obsega poslovanja, večjo učinkovitost, hitrejše uvajanje novih bančnih storitev, možnosti pridobivanja cenejših virov financiranja na mednarodnih finančnih trgih ter širjenje in tudi poglobljanje bančnega trga. Vzporedno s privatizacijo so se nadaljevali tudi konsolidacijski procesi med bankami (zadnji dan leta 2002 je bila k Abanki pripojena Banka Vipava) in prevzemi zasebnih bank (v začetku leta 2002 je italijanska banka SanPaolo IMI prevzela Banko Koper, avstrijska bančna skupina Raiffeisen Zentralbank pa je prevzela Krekovo banko). Lastniki slovenskih bank so privatna podjetja, država in tujci. Tuj kapital na eni strani deluje pozitivno, saj spodbuja prestrukturiranje bank z naraščanjem konkurence, učinkovitostjo vodenja in novimi tehnologijami, prinaša pa tudi svež kapital. Na drugi strani pa se je treba zavedati, da naj tujci vendarle ne bi bili večinski lastniki večjih slovenskih bank, saj bi jim bil s tem omogočen prevelik nadzor nad našimi podjetji.

Pomembna novost v bančnem poslovanju, ki ima močan vpliv na oblikovanje poslovnega rezultata, je začetek desindeksacije na finančnem področju, ki se je začela 1.7.2002 in je najprej obsegala kratkoročne obveznosti in terjatve. Država je z izdajanjem vrednostnih papirjev z nominalno obrestno mero in podaljševanjem rokov za nominalne instrumente spodbudila banke k prehodu na nominalne obrestne mere tudi pri obveznostnih terjatvah za daljše obdobje, tako je bil nominalizem v nekaterih bankah prenesen tudi na področje dolgoročnih kreditov.

Nadaljnji proces reform v bančnem sektorju bi moral biti usmerjen v povečanje konkurence, zmanjševanje operativnih stroškov in povečanje učinkovitosti ne le v na novo privatiziranih bankah, temveč tudi v bankah, ki so že dalj časa v zasebni lasti. Konkurenca v slovenskem bančništvu je zmerna, saj imamo za zdaj še vedno preveč bank, njihovi tržni deleži pa so, z izjemo največje banke, relativno razpršeni in proces združevanja se komaj začinja.

V okviru približevanja Evropski uniji se bo slovenski trg postopoma liberaliziral, zato potencialno veliko konkurenco pomenijo banke iz držav Evropske unije. To je tudi eden izmed razlogov, zakaj mora priti v Sloveniji v naslednjih letih do konsolidacije bančnega sistema, saj bodo lahko slovenske banke le tako ohranile svoj tržni položaj. Ponudba različnih tržnih poti je lahko za banko velika konkurenčna prednost in tega se slovenske banke vedno bolj zavedajo. V zadnjih letih se namreč močno povečuje pomen interneta in drugih elektronskih prodajnih poti. Informacijska tehnologija postaja v naprednih finančnih institucijah čedalje pomembnejši sestavni del poslovne strategije.

Globalizacija gospodarstva in finančnih trgov ter povečana konkurenca na področju finančnih storitev po svetu zahteva učinkovite in dobičkonosne banke ter ostale finančne institucije tudi v Sloveniji. Svetovni trend združitvev in prevzemov v bančnem in finančnem sektorju povečuje kapitalizacijo in fleksibilnost bank, zmanjšuje njihove stroške poslovanja in povečuje dobičkonosnost. Slovensko bančništvo mora torej nadaljevati z usklajevanjem zakonodaje, končati proces privatizacije bank, znižati obrestne mere in stroške finančnega posredništva, okrepiti nadzor nad bančnim poslovanjem, hkrati pa tudi razvijati nove storitve, če se želi uspešno vključiti v bančni sektor Evropske unije. Prehodno obdobje je treba dobro izkoristiti, zato da bomo ob močnih in konkurenčnih slovenskih bankah lahko čim bolje izkoristili prednosti oziroma zmanjšali slabosti, ki jih prinaša skupni finančni trg.

LITERATURA

1. Bobek Dušan: Sodobna banka. Maribor: Obzorja, 1989. 179 str.
2. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 353 str.
3. Klajnšček Boštjan: E-bančništvo v Sloveniji – upočasnjena zgodba o uspehu. Ljubljana, Kapital, 11(2001), 269, str. 30-37.
4. Kobe Kristina: Lastništvo bank v državah Evropske unije, Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 45 str.
5. Košak Marko, Košak Tomaž: Bančni sektor v Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 51 (2002), 7-8, str. 51-59.
6. Lavrač Vladimir: Denarna ureditev v Sloveniji s stališča priprav na Evropsko monetarno unijo (EMU). Naše gospodarstvo, Maribor, 44 (1998) 1-2, 254 str.
7. Menciger Jože: Kako je nastal tolar? Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 5, str. 27-31.
8. Natek Karel, Natek Marjeta: Slovenija: Geografska, zgodovinska, pravna, politična, ekonomska in kulturna podoba Slovenije. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997. 415 str.
9. Novak Manica: Primerjava ureditve bančnega sistema Evropske unije s slovensko, Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 117 str.
10. Ribnikar Ivan: Lastniki bank (v EU in Sloveniji). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 12, str. 50-53.
11. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija I. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 380 str.
12. Ribnikar Ivan: Od denarja do medvedjega trenda. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 229 str.
13. Šega Polona, Voljč Marko: Prihodnji razvoj slovenskih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 5, str. 111- 117.
14. Škare Marinko: Globalizacijski procesi v bančnem sektorju držav na prehodu. Bančni vestnik, Ljubljana, 51 (2002), 3, str. 2-8.
15. Štiblar Franjo: Bančništvo Slovenije v mednarodni primerjavi in napoved za 2005. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 344 (2002), str. 25-45.
16. Štiblar Franjo: Kakšen bo slovenski bančni sektor ob vstopu v EU. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 304 (1999), str. 27-47.
17. Štiblar Franjo: Vpliv lastništva na uspešnost corporate governance bank v Sloveniji. Gospodarska gibanja, Ljubljana, 2001. 25-68 str.
18. Tekavec Vanja: Tudi v boljših časih bi se prijaviли isti kupci. Delo, Ljubljana, 15.10. 2001.
19. Tomaž Aljoša: Restrukturiranje in konsolidacija bank na poti v Evropsko unijo. Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 5, str. 85-89.
20. Vennet Rudi Vander: Cost and profit efficiency of financial conglomerats and universal banks in Europe. Jurnal of Money, Credit and Banking, 34 (2002), str. 254-282.
21. Veselinovič Draško: Razvoj nastajajočih trgov kapitala s poudarkom na Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 5, str. 77-83.

22. Zajc Katarina: Bančni prevzemi in združitve po svetu in v Sloveniji (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 47 (1998), str. 2-6.

VIRI

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 2 (2002), 103 str.
2. Blue Book. Frankfurt am Main: Europran Central Bank. June 2001, 756 str.
3. ECB Monthly Bulletin. Frankfurt am Main: Europran Central Bank. 1999, 97 str.
4. EU banking sector stability. Frankfurt am Main: Europran Central Bank. 2002, 20 str.
5. First Council Directive 77/780/EEC of 12 December 1977 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to the Taking Up and Pursuit of the Credit Institutions. Luxemburg: Official Journal of the European Communities, 1977, L 322.
6. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 1993. Ljubljana: Banka Slovenije, 1994. 98 str.
7. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2000. Ljubljana: Banka Slovenije, 2001. 95 str.
8. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2001. Ljubljana: Banka Slovenije, 2002. 103 str.
9. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2002. Ljubljana: Banka Slovenije, 2003. 102 str.
10. Mergers and acquisitions involving the EU banking industry – facts and figures. Frankfurt am Main: Europran Central Bank, 2000. 48 str.
11. Poročilo o razvoju 2003. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2003. 199 str.
12. Second Council Directive 89/646/EEC of 15 December 1989 on the Coordination of Laws, Regulations and Administrative Provisions Relating to the Taking Up and Pursuit of the Credit Institutions and amending Directive 77/780/EEC. Luxemburg: Official Journal of the European Communities, 1989, L 386.
13. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1994. 1714 str.
14. Special feature on banking - Detailed tables 1994 – 1999 Data. Luxemburg: Office for Official Publications on the European Communities, 2001. 99 str.
15. Structural analysis of the EU banking sector 2001. Frankfurt am Main: Europran Central Bank. 2002, 65 str.
16. Veliki splošni leksikon, 1. Knjiga (A-Ch). Ljubljana: Državna založba Slovenije. 1997. 626 str.
17. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št.7/99).
18. Zakon o bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št.1-18/91-1).
19. Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 1/91-1).

SLOVARČEK TUJIH IZRAZOV

depository financial intermediaries	depozitni finančni posredniki
contract (contractual) financial intermediaries	»pogodbeni« finančni posredniki
conduit financial intermediaries	investicijski finančni posredniki
mergers and acquisitions – M&A	združitve in prevzemi
critical mass	kritična masa
credit institutions	kreditne institucije
domestic mergers and acquisitions – M&A	domače združitve in prevzemi
aggregated return on equity	skupna donosnost lastniškega kapitala
non-financial corporations	nefinančni sektor
single banking licence	načelo ene bančne licence
home country control	nadzor s strani domicilne države
financial intermediation ratio	kazalnik finančnega posredništva
economies of scope	ekonomija povezanosti
e-banking	elektronsko bančništvo
wholesale market	poslovanje s podjetji
retail market	poslovanje s prebivalstvom
total holding of debts	celotne rezervacije
solvency ratio	razmerje solventnosti
return on equity – ROE	donosnost lastniškega kapitala
return on assets – ROA	donos na povprečno aktivo
rating	ocena, rang